TAAD Yıl 17 . Sayı 68 . Ekim 2026
ISSN 1309-6826 - E-ISSN 3150-0919
İnceleme Makalesi/Review Article DOI: 10.54049/taad.1955048

VELAYET UYUŞMAZLIKLARINDA ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ: RİSK–ÇOCUK SESİ–SOSYAL İNCELEME MATRİSİ

Justifying the Child's Best Interests in Custody Disputes: Risk–Child Voice–Social Investigation Matrix

Murat ERKOYUNCU*

Öz

Velayet uyuşmazlıkları, çocuğun yaşam düzeni, bakım sürekliliği, güvenliği, ebeveynleriyle ilişkisi ve karar sürecine katılımı üzerinde doğrudan sonuçlar doğuran aile hukuku yargılamalarıdır. Çocuğun üstün yararı, Türk Medeni Kanunu'nun velayetin düzenlenmesi ve değiştirilmesi, kişisel ilişki ve çocuğun korunmasına ilişkin hükümleri ile çocuk hakları normlarında temel değerlendirme ölçütüdür ancak ilkenin yargısal işlev kazanması, somut olayın özellikleri üzerinden gerekçelendirilmesine bağlıdır. Bu çalışma, doktrinel ve normatif hukuk incelemesini disiplinlerarası kavramsal sentezle birleştirmektedir. Tam metni doğrulanabilen ulusal ve uluslararası literatür, mevzuat, kurumsal rehberler ile seçilmiş Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararları birlikte değerlendirilmiştir. Çalışma, üstün yararın risklerin ayrıştırılması, çocuğun sesinin bağlam içinde değerlendirilmesi, sosyal inceleme bulgularının dayanak ve sınırlılıklarının açıklanması ve bu bulguların hukuki gerekçeye aktarılması yoluyla somutlaştırılabileceğini ileri sürmektedir. Bu amaçla geliştirilen Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi, hâkimin takdir yetkisini ikame etmeyen, sosyal hizmet bilgisini hukuki muhakemeye çocuk merkezli, riske duyarlı ve denetlenebilir biçimde taşıyan örnekleyici bir analitik çerçeve olarak önerilmektedir. Model, gerekçelendirme sürecinin açıklığını ve izlenebilirliğini güçlendirmeyi de amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Velayet, çocuğun üstün yararı, sosyal inceleme raporu, hukuki gerekçelendirme, çocuğun sesi, risk değerlendirmesi, sosyal hizmet, adli sosyal hizmet

Abstract

Custody disputes are family law proceedings that directly affect children's living arrangements, continuity of care, safety, relationships with their parents, and participation in decision-making. The best interests of the child constitute a fundamental standard under the Turkish Civil Code provisions governing custody and its modification, parent–child contact, and child protection, as well as under child-rights norms; however, the principle acquires judicial significance only when it is justified in light of the circumstances of the individual case. This study combines doctrinal and normative legal analysis with interdisciplinary conceptual synthesis. It draws on national and

- *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*
- *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 19.5.2026*
- *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 23.10.2026*

* Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Sungurlu Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Sosyal Hizmetler Bölümü, Çorum/Türkiye, e-posta: muraterkoyuncu@hitit.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-8368-7685.

international literature whose full texts were available for verification, legislation, institutional guidance, and selected decisions of the Turkish Constitutional Court and Court of Cassation. The article argues that the best-interests standard can be concretized by differentiating risks, interpreting the child's voice in context, explaining the basis and limitations of social investigation findings, and linking those findings to legal reasoning. The Risk–Child Voice–Social Investigation Matrix is proposed as an illustrative analytical framework that supports rather than replaces judicial discretion and integrates social work knowledge into legal reasoning in a child-centred, risk-sensitive, and reviewable manner. The model also seeks to strengthen the transparency and traceability of the reasoning process.

Keywords: Custody, best interests of the child, social investigation report, judicial reasoning, voice of the child, risk assessment, social work, forensic social work

GİRİŞ

Velayet yargılaması, çocuğun gündelik yaşamını ve gelişimsel çevresini doğrudan biçimlendiren aile hukuku süreçlerinden biridir. Boşanma veya ayrılık sonrasında mesele, sadece çocuğun hangi ebeveynle yaşayacağının belirlenmesinden ibaret değildir. Bakım sürekliliği, ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuğa yansıması, şiddet ve ihmalden korunma, kişisel ilişki düzeni, okul ve sosyal çevrenin devamlılığı ve çocuğun yargısal süreçteki konumu aynı kararın farklı boyutlarını oluşturmaktadır. Kararın hukuki muhatapları ebeveynler olsa da gündelik sonuçlarını çocuk taşımaktadır. Dolayısıyla velayet, yetişkinler arasındaki hak dağılımından çok, çocuğun gelişimsel geleceğini korumaya yönelik bir hukuki muhakeme alanıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun 182. maddesi, boşanma veya ayrılık hâlinde ana ve babanın hakları ile çocukla kişisel ilişkiyi düzenler ve kişisel ilişkide çocuğun sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararlarının esas tutulmasını öngörür.[1] TMK m.183 değişen olguların gerekli kıldığı önlemleri, m.323–324 kişisel ilişki hakkını, buna ilişkin yükümlülükleri ve ilişkinin reddi veya kaldırılması sebeplerini, m.346–348 ise çocuğun menfaati ve gelişimi tehlikeye düştüğünde kademeli koruma rejimini düzenlemektedir.[2] Velayet, kişisel ilişki ve koruma tedbirleri böylece çocuk yararı etrafında birleşmektedir. Hukuki normun üstün yararı esas alması ise sonucun kendiliğinden açıklık kazanmasını sağlamaz. Hangi olgunun neden koruyucu veya riskli görüldüğü ve sonuca nasıl bağlandığı gerekçede gösterilmelidir.

Velayet uyuşmazlıklarındaki gerekçelendirme ihtiyacı, hukuk bilgisinin yanında çocuğun ve ailenin yaşam gerçekliğine ilişkin uzmanlık bilgisini de gerekli kılmaktadır. 4787 sayılı Kanun'un 5. maddesi, 7188 sayılı Kanun'la değişen yapısıyla aile mahkemelerinin Adalet Bakanlığınca adliyelerde görevlendirilen

1 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, RG 8 Aralık 2001, Sayı 24607.

2 TMK (n 1); Yıldız Abik, 'Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı' in *Prof. Dr. Şener Akyol'a Armağan* (Filiz Kitabevi 2011) 1–73; Mustafa Dural, Tufan Öğüz and Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III: Aile Hukuku* (Gözden geçirilmiş 17. bası, Filiz Kitabevi 2022) 4–5, 365–368.

psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan yararlanmasını düzenlemektedir.[3] Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği sosyal inceleme, raporlama, çocuğun dinlenilmesine destek ve gerektiğinde duruşmaya hazırlama görevlerini ayrıntılandırmaktadır.[4] Sosyal inceleme ise karar yetkisini uzmana devretmese de çocuğun ve ailenin yaşam koşullarına ilişkin bilgiyi hukuki değerlendirmeye elverişli hâle getirmektedir.

Çocuğun karar sürecindeki konumu muhakemenin katılım boyutunu açığa çıkarmaktadır. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi bilgi alma, danışılma, görüşünü ifade etme ve kararın olası sonuçları hakkında bilgilendirilme güvenceleri getirmektedir. Avrupa Konseyi çocuk dostu adalet rehberi de anlaşılabilir bilgi ve karar iletişimini desteklemektedir.[5] Görüşün oluşma koşulları, yaşam deneyimi ve gelişimsel özellikleriyle ilişkisi açıklanmadığında dinlenilmiş olmak ile karara katılmış olmak arasındaki mesafe kapanmaz. Bu bağlamda sosyal inceleme, çocuğun sözünü bağlamıyla birlikte hukuki değerlendirmeye taşıyabilen bir işlev üstlenmektedir.

Normatif ve kurumsal çerçevenin varlığı değerlendirme niteliğini tek başına güvence altına almamaktadır. Kayma'nın 292 adli destek görevlisine dayanan araştırması, velayet değerlendirmesinde eğitim ihtiyacını ve fiilen ayrılan sürenin gerekli görülen sürenin altında kaldığını göstermektedir.[6] Aynı çalışma, uygun çocuk görüşme mekânı ve ulaşım imkânındaki eksikliklerin bilgi toplamayı sınırlayabileceğini ortaya koymaktadır.[7] Aydos ve Köksal-Akyol ise gelişim ve katılım hakkına verilen öneme rağmen gelişimsel özelliklerin uzman kanaatine nasıl yansıdığının her zaman açık olmadığını saptamaktadır.[8] Temel sorun, sadece raporun hazırlanması değil, çok kaynaklı psikososyal bilginin üstün yarara ilişkin hukuki muhakemeye hangi analitik işlemle dönüştürüldüğüdür.

Çalışma, velayet yargılamasında çocuğun üstün yararının sosyal inceleme bulguları aracılığıyla nasıl hukuken gerekçelendirilebileceği sorusuna odaklanmaktadır. Özgün katkı, risk değerlendirmesi, çocuğun sesi ve sosyal inceleme bulgularını

---

3 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, RG 18 Ocak 2003, Sayı 24997, m 5; 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG 24 Ekim 2019, Sayı 30928, m 14; Nur Feyzal Kesen and Özkan Bilgin, 'Adli Sistem İçerisinde Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamaları' (2023) 37(2) Adli Tıp Dergisi 39, 49–51.

4 Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, RG 30 Nisan 2021, Sayı 31470, m 36.

5 Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, RG 1 Şubat 2001, Sayı 24305, m 1, 3, 6; Council of Europe, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice* (adopted 17 November 2010, Council of Europe Publishing 2011).

6 Derya Kayma, 'Velayet Değerlendirme' (2023) 14(38) Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi 474, 483–484.

7 Kayma (n 6) 486, 490.

8 Sebahat Aydos and Aysel Köksal-Akyol, 'Velayet Kararlarında Yürütülen Süreç: Uzmanlar Ne Düşünüyor? Ne Yapıyor?' (2020) 31(3) Toplum ve Sosyal Hizmet 904.

hukuki gerekçelendirmeyle aynı analitik yapı içinde ilişkilendiren Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi'dir. Model, sosyal hizmet bilgisini hâkimin takdir yetkisini ikame etmeden karar muhakemesine taşımayı ve psikososyal olgu ile normatif ölçüt arasındaki bağlantıyı izlenebilir kılmayı amaçlamaktadır.

I. HUKUKİ, KURAMSAL VE NORMATİF ÇERÇEVE

Velayet uyuşmazlıklarının hukuki değerlendirilmesi, çocuğun yaşamına ilişkin psikososyal bilginin hangi normatif ölçüt bakımından önem taşıdığının belirlenmesini gerektirmektedir. Hukuk, velayetin kapsamını, ebeveyn sorumluluğunun sınırlarını ve kararın yöneldiği koruyucu amacı ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet bilgisi ise çocuğun bakım, güvenlik, ilişki ve gelişim koşullarını yaşam çevresi içinde görünür hâle getirmektedir. İki bilgi alanının kesiştiği noktada, soyut hukuk normunun belirli bir çocuk bakımından nasıl anlam kazandığı açıklanabilir hâle gelir. Bölümün hukuki ve kuramsal çerçevesi, ilerleyen bölümlerde ele alınacak çocuk sesi, risk ve sosyal inceleme bulgularının hangi ölçütlerle değerlendirileceğini belirleyen ortak zemini oluşturmaktadır.

IFSW ve IASSW tarafından kabul edilen küresel tanımda sosyal hizmet, toplumsal değişim ve gelişmeyi, toplumsal uyumu, insanların güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini destekleyen uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik disiplin olarak tanımlanmaktadır.[9] Sosyal hizmet bilgisi bu çalışmada hukuki ölçütün yerine geçen bağımsız bir karar normu olarak değil, çocuğun yaşam koşullarını ve ilişkisel çevresini değerlendirmeye katkı sağlayan bir uzmanlık alanı olarak ele alınmaktadır.

A. Velayetin Hukuki Niteliği: Hak, Ödev ve Koruma Sorumluluğu

Velayet, ana ve babaya çocuğun bakımı ve korunması amacıyla tanınan hak, yetki ve ödevlerin bütünüdür.[10] Bakım, eğitim, korunma, gelişim ve kişilik değerlerinin gözetilmesi ebeveynin serbest tasarruf alanı değil, çocuk yararı doğrultusunda yerine getirilen bir sorumluluktur.

Velayetin hak ve ödev niteliğinin birlikte okunması, uyuşmazlığın merkezine ebeveyn taleplerinden önce çocuğun yaşam koşullarını yerleştirmektedir. Bakımın sürekliliği, ebeveynin çocuğun ihtiyaçlarına yanıt verme kapasitesi, sağlık ve eğitim gereksinimlerinin karşılanma biçimi ile güvenli ilişki kurabilme becerisi, hukuki sorumluluğun gündelik yaşamdaki karşılığını oluşturmaktadır. Sosyal hizmet perspektifi de ebeveynlik sorumluluğunu soyut kişilik özelliklerinden

---

9 International Federation of Social Workers, 'Global Definition of Social Work' (2014) <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> erişim 17 Ağustos 2026.

10 Özden Özer Taşkın, 'Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi' (2020) 6(1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239, 240–241; Abik (n 2) 1–73; Dural, Öğüz and Gümüş (n 2) 365–368.

çok, çocuğun yaşamında gözlenebilen bakım ve ilişki örüntüleri üzerinden anlamlandırmaya katkı sağlamaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 3. maddesi, çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde üstün yararın temel düşüncelerden biri olmasını öngörür.[11] Uluslararası norm, velayetten doğan yetkilerin çocuk yararıyla sınırlı bir sorumluluk alanı olarak anlaşılmasını ve uyuşmazlıkta çocuğun haklarının da gözetilmesini desteklemektedir.

Üstün yararın velayet sorumluluğuna yön vermesi, ebeveyn yetkisinin kullanımını çocuğun mevcut ve gelecekteki gereksinimleriyle ilişkilendirmektedir. Hukuki statünün çocuk yaşamındaki karşılığı, bakımın nasıl sürdürüldüğü, gelişimin nasıl desteklendiği ve çocuğun değişen ihtiyaçlarına ebeveynlerin nasıl yanıt verdiği üzerinden belirginleşmektedir. Böylece velayet, yetişkinler arasındaki yetki dağılımından çocuğun korunması ve gelişiminin sürekliliğine uzanan daha geniş bir sorumluluk alanı kazanmaktadır.

Velayetin sorumluluk boyutu, aile yaşamındaki koşullar değiştiğinde mevcut düzenlemenin çocuk üzerindeki etkisinin yeniden değerlendirilmesini de gerekli kılmaktadır. Böyle bir değerlendirme, velayetin değiştirilmesi ve kaldırılması ile kişisel ilişkinin sınırlarının hangi olgular üzerinden belirlenebileceği sorusuna geçiş sağlamaktadır.

B. Velayetin Düzenlenmesi, Değiştirilmesi, Kaldırılması ve Kişisel İlişki

Boşanma veya ayrılıkta velayet TMK m.182'ye, sonradan ortaya çıkan değişiklikler ve koruma ihtiyacı m.183 ile m.346–348'e dayanır. TMK m.183 yeni olguların gerekli kıldığı önlemlere, m.346–348 ise koruyucu tedbirlerden velayetin kaldırılmasına uzanan kademeli müdahaleye imkân vermektedir. Doktrinde velayetin değiştirilmesinde belirleyici ölçüt çocuğun güncel üstün yararıdır. Velayetin kaldırılması ise ebeveyni cezalandırmaktan ziyade çocuğu korumaya yönelen daha ağır bir müdahaledir.[12]

Kademeli müdahale anlayışı, hukuki sonucun çocuğun karşılaştığı riskin niteliği ve ağırlığıyla uyumlu biçimde kurulmasını gerektirmektedir. Daha önce verilmiş bir velayet kararı belirli bir dönemin koşullarını yansıtırken çocuğun yaşamı, bakım ilişkileri ve aile yapısı zaman içinde değişebilmektedir. Bakımın

---

[11] Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989, 1577 UNTS 3, m 3; UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No 14: The Right of the Child to Have His or Her Best Interests Taken as a Primary Consideration* (29 May 2013) UN Doc CRC/C/GC/14.

[12] TMK (n 1) m 183, 346–348; Mehmet Akçaal, 'Velâyetin Değiştirilmesi' (2022) 13(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 190; Caner Taşatan, 'Velayetin Değiştirilmesi' (2022) 28(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 387; Cemil Çelik, 'Velayetin Kaldırılması' (2005) 54(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 255; Dural, Öğüz and Gümüş (n 2) 374–380.

aksaması, ebeveyn çatışmasının yoğunlaşması, sağlık ve eğitim koşullarındaki değişimler veya yeni güvenlik sorunları, mevcut düzenlemenin çocuk üzerindeki etkisinin yeniden değerlendirilmesini anlamlı hâle getirmektedir.

Psikososyal değerlendirme, değişimin çocuk bakımından taşıdığı anlamı ortaya koyarak hukuki müdahalenin olgusal temelini güçlendirmektedir. Ebeveyne ilişkin genel değerlendirmeler yerine yeni koşulların çocuğun güvenliği, bakım sürekliliği, duygusal dengesi ve gelişimsel ihtiyaçları üzerinde oluşturduğu etki önem kazanmaktadır. Böyle bir yaklaşım, müdahalenin kapsamı ile çocuğun gerçek yaşam koşulları arasında daha izlenebilir bir ilişki kurulmasına imkân vermektedir.

Çocuğun üstün yararı önceden belirlenmiş tek bir olguya veya değişmez ölçütler hiyerarşisine indirgenemez. Yaş ve gelişim, bakım geçmişi, ebeveyn davranışları, kardeş ilişkileri, yaşam çevresi ve risk göstergeleri somut olaya göre farklı ağırlık kazanabilir.[13] Sayım tahdidî nitelik taşımamaktadır. Gerekçelendirme bakımından önem taşıyan husus, ilgili olgunun çocuk açısından neden koruyucu, riskli veya nötr kabul edildiğinin açıklanmasıdır.

Ölçütlerin ağırlığının somut olaya göre değişmesi, yargısal değerlendirmeyi daha fazla açıklama gerektiren bir alana dönüştürmektedir. Aynı bakım düzeni, ekonomik olanak veya kardeş ilişkisi farklı yaş ve gelişim dönemlerindeki çocuklar bakımından farklı sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla olguların tek tek varlığından çok, çocuğun yaşamında nasıl bir araya geldikleri ve birbirlerini nasıl etkiledikleri önem kazanmaktadır.

Sosyal hizmetin kişi ve çevreyi birlikte ele alan yaklaşımı, söz konusu ilişkisel yapının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.[14] Çocuğun gündelik yaşamı aile ilişkileri, okul çevresi, bakım düzeni, sosyal destek ağı ve gelişimsel gereksinimleriyle birlikte değerlendirildiğinde üstün yararın somutlaştırılabileceği daha zengin bir olgusal zemin oluşmaktadır.

Kişisel ilişki de çocuk yararı ekseninde değerlendirilir. TMK m.323, velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan ana ya da babaya çocukla uygun kişisel ilişki isteme hakkı tanır. TMK m.324 ise diğer ebeveynle ilişkiyi zedelememe ve çocuğun eğitim ve yetiştirilmesini engellememe yükümlülüklerini düzenlemektedir. Çocuğun huzurunun tehlikeye girmesi, hakkın yükümlülüklere aykırı kullanılması, çocukla ciddi biçimde ilgilenilmemesi veya diğer önemli sebepler hâlinde ilişkinin reddi ya da kaldırılmasına imkân vermektedir.[15]

---

13 Ebru Ceylan, 'Türk Medeni Kanunu'nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi' (2017) 19 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 349; Özer Taşkın (n 10) 261; Özgün Çelebi, 'Cinsiyet Eşitliği ve Çocuğun Üstün Yararının Kesişim Noktası Olarak Boşanmada Velayetin Düzenlenmesi' (2021) 79(1) İstanbul Hukuk Mecmuası 27.

14 Selin Koçak, 'Sosyal Hizmette Çevre Kavramındaki Değişim' (2023) 23(61) Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 807, 811–813.

15 Ahmet Türkmen, 'Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı' (2020) 26(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1126; Dural, Öğüz and Gümüş (n 2) 357–359.

Kişisel ilişkinin değerlendirilmesi, temasın kurulmasının ötesinde temasın çocuk bakımından taşıdığı niteliğe yönelmektedir. Görüşmenin sıklığı, süresi, gerçekleştiği ortam, geçişlerin nasıl yürütüldüğü ve çocuğun temas öncesi ile sonrasındaki duygusal durumu ilişkinin koruyucu veya zorlayıcı etkisini anlamaya yardımcı olmaktadır. Aynı temas düzeni bir çocuk için güven ve süreklilik sağlarken başka bir çocuk bakımından yoğun çatışma, korku veya duygusal yük oluşturabilmektedir.

Ebeveynle ilişkinin sürdürülmesi ile çocuğun güvenliğinin korunması aynı değerlendirme alanının birbirini tamamlayan unsurlarını oluşturmaktadır. Sağlıklı kişisel ilişki, çocuğun gelişimini destekleyen, ebeveyn çatışmasının yükünü sınırlandıran ve güven duygusunu koruyan ilişki koşullarıyla anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla kişisel ilişkinin hukuki biçimi kadar çocuğun söz konusu ilişkiyi nasıl yaşadığı da değerlendirmede önem taşımaktadır.

7343 sayılı Kanun'la teslim ve kişisel ilişki kararlarının icra dairelerinden Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerine taşınması da uygulamanın çocuk üzerindeki etkisini öne çıkaran kurumsal bir dönüşümdür.[16] Dikmen ve Cankurtaran'ın adli sosyal hizmet uzmanlarıyla yürüttükleri araştırmada, çocuk teslimi ve kişisel ilişki uygulamasının ADM bünyesine taşınması çocuk odaklı yaklaşımın güçlenmesi ve etik ilkelerin daha görünür hâle gelmesiyle ilişkilendirilmektedir.[17] Kurumsal değişiklik, aile hukukunda verilen kararların uygulanma biçiminin çocuk bakımından taşıdığı önemi daha görünür hâle getirmektedir. Görüşme ortamı, çocuğun hazırlanması, mesleki eşlik ve ebeveyn çatışmasının sınırlandırılması gibi unsurlar, kararın gündelik hayattaki uygulanma kalitesini doğrudan etkilemektedir. Sosyal hizmet bilgisi burada hukuki kararın çocuk açısından güvenli ve gelişimsel olarak uygun koşullarda hayata geçirilmesini destekleyen işlevsel bir alan oluşturmaktadır.

Kişisel ilişkinin nasıl yürütüldüğüne verilen önem, velayetin kimin tarafından kullanılacağı kadar velayet sorumluluğunun hangi ilişkisel koşullarda sürdürüleceğini de gündeme getirmektedir. Aynı soru boşanma sonrası ortak velayet bakımından daha belirgin bir değerlendirme alanına dönüşmektedir.

---

16 TMK (n 1) m 323–324; Türkmen (n 15); Levent Börü and Şafak Parlak Börü, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler' (2022) 71(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1227; 7343 sayılı İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, RG 30 Kasım 2021, Sayı 31675; Hakan Albayrak and Esra Bulut, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların veya Tedbir Kararlarının Uygulanması' (2025) 16(62) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 297.

17 Ali Dikmen and Özlem Cankurtaran, 'Güçlenme Yaklaşımı Bağlamında Adli Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Uygulamasına İlişkin Deneyimleri' (2026) 37(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 397, 406–407.

C. Ortak Velayetin Türk Hukukundaki Yeri ve Sınırları

Türk Medeni Kanunu, boşanma sonrası ortak velayeti açık ve ayrıntılı bir model olarak ayrıca düzenlememektedir. Bununla birlikte Ek 7 No.lu Protokol'ün iç hukuka dâhil edilmesi sonrasında gelişen yargı uygulamasında ortak velayet, Türk hukukunda uygulanabilir bir seçenek olarak ele alınmaktadır. Anayasa Mahkemesinin Hilal Erdaş kararında aktardığı Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararı da ortak velayetin Türk kamu düzenine açıkça aykırı sayılamayacağını kabul etmektedir.[18] TMK m.336/III'ün yorumu, ortak velayetin pozitif hukuk dayanağı ve uygulanma koşulları ise doktrinde tartışılmaya devam etmektedir.[19]

Hukuki imkânın kabul edilmesi, ortak velayetin somut çocuk bakımından nasıl işleyeceği sorusunu öne çıkarmaktadır. Ortak velayet, ebeveynlerin statü bakımından eşitliğinin yanında çocuğun bakımının, karar alma süreçlerinin ve gündelik yaşamının sürdürülebilir biçimde örgütlenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla hukuki modelin gerçek değeri, aile yaşamındaki uygulanabilirliği üzerinden belirginleşmektedir.

Çocuğun okulu, sağlık gereksinimleri, günlük bakım organizasyonu, ebeveynler arasındaki bilgi paylaşımı ve geçişlerin yönetimi gibi somut alanlar ortak velayetin işleyişini doğrudan etkilemektedir. Psikososyal değerlendirme de ortak velayetin soyut hukuki imkânından çok, söz konusu düzenlemenin çocuğun yaşamında ne ölçüde sürdürülebilir olduğunu anlamaya katkı sağlamaktadır.

Ortak velayetin uygulanabilir olması, her uyuşmazlıkta varsayılan çözüm olduğu anlamına gelmemektedir. Öztürk, doktrinde ortak talep veya rızanın birlikte velayetin koşulu olup olmadığı konusunda iki yaklaşım bulunduğunu belirtmekte ve kendi görüşü olarak gönüllülüğün önemli olmakla birlikte zorunlu nitelik taşımaması gerektiğini savunmaktadır.[20] Erlüle, tarafların ortak velayet konusunda anlaşmaları ve düzenlemenin çocuğun yararına uygun olması hâlinde hâkimin birlikte velayete karar verebilmesi gerektiğini belirtmektedir.[21] Birinci Uzun ise tek başına velayet ile birlikte velayet modellerinden birine önceden üs-

---

18 11 Nolu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek 7 Nolu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Kanun No 6684, RG 25 Mart 2016, Sayı 29664; Ek 7 No.lu Protokol m 5; *Hilal Erdaş Başvurusu*, B No 2018/27658, Anayasa Mahkemesi, 6 Ekim 2021 (AYM kararında aktarılan Yargıtay 2 HD, E 2016/18474, K 2017/13800, 4 Aralık 2017), Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası <https://www.kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/> erişim 11 Ağustos 2026; Huriye Reyhan Demircioğlu, 'Boşanmada Ortak (Birlikte) Velayetin Kabulü Sonrası Türk Hukukundaki Durum Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme' (2024) 15(59) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 301; Barış Can Öztürk, 'Birlikte Velayette Gönüllülük Prensibinin Yeri ve Anayasa Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi' (2022) 71(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1017, 1034–1036.

19 Demircioğlu (n 18) 319–323.

20 Öztürk (n 18) 1026–1028, 1044–1045.

21 Fulya Erlüle, 'Alman, Avusturya ve İsviçre Medeni Kanunlarında Yapılan Revizyonlar ve Boşanmadan Sonra Birlikte Velayetin Kural Haline Gelmesi' (2021) 18(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 555, 568–569.

tünlük tanınmaması ve somut olayda çocuğun üstün yararını en iyi gerçekleştiren modelin tercih edilmesi gerektiği kanaatindedir.[22] Bu yaklaşımlar, ortak talep ve rızanın ağırlığı ile velayet modelinin seçiminde doktrinin tek bir çizgide birleşmediğini göstermektedir.

Doktrindeki ayrışma, ortak velayetin değerlendirilmesinde ebeveyn iradesinin yanında çocuğun yaşam koşullarının da merkezi önem taşıdığını göstermektedir. Ebeveynlerin iş birliği kurabilmesi uygulamanın sürdürülebilirliğini güçlendiren bir unsur oluştururken çatışmanın niteliği ve çocuğa yansıma biçimi de aynı derecede önemlidir. Değerlendirmenin ağırlık noktası böylece soyut bir gönüllülük tartışmasından çocuğun yaşadığı aile ilişkisinin işleyişine yönelmektedir.

Ortak velayete ilişkin temel soru, hukuki imkânın varlığından sonra "hangi koşullarda çocuk bakımından işlevsel bir düzen kurulabilir?" biçiminde gelişmektedir. Çocuğun mevcut bakım düzeni, ebeveynlerle ilişkisi, yaşamındaki süreklilik ve ebeveynlerin çocukla ilgili konularda karar üretme kapasitesi, söz konusu soruya verilecek cevabın psikososyal zeminini oluşturmaktadır.

Hilal Erdaş kararında aktarılan yargısal süreç, ortak velayetin somut olaydan bağımsız değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Hilal Erdaş başvurusuna konu Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, çocuğun fiilî yaşam düzenini, isteğini ve sosyal inceleme bulgularını dikkate almış, Anayasa Mahkemesi ise ortak velayetin çocuk yararına olduğuna ilişkin gerekçenin bilimsel görüş ve yeterli-objektif verilere dayanmasını, ebeveynlerin ve dinlenilebilecek yaştaki çocuğun beyanlarının alınmasını ve ebeveyn ihtilafının sürdürülebilirliğe etkisinin incelenmesini önemli görmüştür.[23]

Kararın özellikle önemli yönü, hukuki tercihin çocuğun gerçek yaşam koşullarıyla ilişkilendirilmesini gerekli kılmasıdır. Fiilî bakım düzeni, çocuğun mevcut yaşama uyumu, ebeveynlerle kurduğu ilişkiler ve bakım organizasyonunun sürdürülebilirliği hukuki gerekçeyi besleyen somut göstergelere dönüşmektedir. Ortak velayet tartışması böylece normatif imkân ile yaşantısal uygulanabilirlik arasında kurulan bağlantı üzerinden derinleşmektedir.

Sosyal hizmet perspektifi, ebeveynler arasında kategorik bir üstünlük sıralaması üretmekten çok önerilen bakım düzeninin çocuğun gündelik yaşamındaki muhtemel etkilerini değerlendirmeye katkı sağlamaktadır. Ortak velayetin çocuk açısından taşıdığı değer de ebeveyn eşitliğinin biçimsel görünümünden ziyade güvenli, sürdürülebilir ve gelişimi destekleyen bir bakım ilişkisi oluşturabilme kapasitesi üzerinden belirlenmektedir.

---

22 Tuba Birinci Uzun, 'Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli' (2016) 6(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 135, 156.

23 *Hilal Erdaş* (n 18) paras 14, 48–51 (AYM kararında aktarılan Antalya BAM 2 HD, E 2017/2426, K 2018/1023, 13 Temmuz 2018); Öztürk (n 18) 1035–1047.

D. Ekolojik ve Çocuk Hakları Temelli Değerlendirme Yaklaşımı

Çalışmada ekolojik yaklaşım, çocuğun gelişimini aile, okul, sağlık sistemi, sosyal destek ağı ve adli sürecin yer aldığı çok boyutlu çevre içinde ele almak için kullanılmaktadır. Bronfenbrenner'in modeli farklı çevresel düzeyler arasındaki etkileşimi açıklayan kuramsal zemini sağlar.[24] Çocuk hakları temelli yaklaşım ise üstün yarar, yaşama ve gelişme, katılım ve şiddetten korunma güvenceleriyle normatif yön vermektedir.[25]

Ekolojik yaklaşım, velayet değerlendirmesinin çocuğun ebeveynlerle ilişkisinden daha geniş bir yaşam alanını kapsamasına katkı sağlamaktadır. Okul yaşamı, kardeş ilişkileri, sağlık gereksinimleri, bakım veren kişiler ve sosyal destek çevresi aynı gelişimsel bütünün birbiriyle bağlantılı parçalarını oluşturmaktadır. Bir alanda ortaya çıkan değişiklik diğer alanlardaki uyumu güçlendirebilmekte veya yeni güçlükler oluşturabilmektedir.

Çocuk hakları temelli yaklaşım ise elde edilen bilgilerin hangi normatif amaç doğrultusunda değerlendirileceğini belirginleştirmektedir. Çocuğun korunması, gelişiminin desteklenmesi ve görüşünün dikkate alınması aynı değerlendirme içinde birbirini tamamlayan hak alanlarıdır. Ekolojik perspektif inceleme alanını genişletirken hak temelli perspektif genişleyen bilginin çocuk bakımından taşıdığı hukuki anlamı belirlemektedir.

Ekolojik ve hak temelli yaklaşımın birlikte kullanılması, tek nedene indirgenmesi güç uyuşmazlıklarda önem kazanmaktadır. Yüksel Doğan ve Aytekin, ebeveyne yabancılaşma bağlamındaki riskleri farklı ekolojik düzeylerde inceleyerek çocuğun tutum ve davranışlarının çok katmanlı etkenlerle ilişkili olabileceğini göstermektedir.[26] Temas direnci veya reddi bu nedenle tek açıklamaya peşinen bağlanmamalıdır. Aile içi şiddet, ebeveyn davranışları, önceki ilişki örüntüsü, çatışmanın niteliği ve adli süreç gerektiğinde birlikte sınanmalıdır.[27]

Çocuğun bir ebeveynle temas kurmak istememesi, sonucu doğrudan açıklayan bir veri yerine nedenleri araştırılması gereken bir çocuk yaşantısı olarak ele alındığında daha güvenli bir değerlendirme alanı oluşmaktadır. Korku, geçmiş deneyimler, ebeveyn çatışması, sadakat baskısı, gelişimsel özellikler ve yönlendirici davranışlar aynı görünür davranışın arkasında farklı biçimlerde yer alabilir. Farklı açıklamaların somut bilgiler üzerinden karşılaştırılması, hem çocuğun

---

24 Urie Bronfenbrenner, 'Ecological Models of Human Development' in T Husen and T N Postlethwaite (eds), *International Encyclopedia of Education* (2nd edn, vol 3, Elsevier 1994) 1643.

25 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (n 11) m 3, 6, 12, 19; *General Comment No 14* (n 11) para 5.

26 Raziye Yüksel Doğan and Çiğdem Aytekin, 'Ekolojik Sistem Kuramı Çerçevesinden Ebeveyn Yabancılaşmasına Genel Bir Bakış' (2021) 13(3) Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 551.

27 Yüksel Doğan and Aytekin (n 26); Matthew J Sullivan, Marsha Kline Pruett and Janet R Johnston, 'Parent-Child Contact Problems: Family Violence and Parental Alienating Behaviors Either/Or, Neither/Nor, Both/And, One in the Same?' (2024) 62(1) Family Court Review 68.

güvenliğini hem görüşünün gerçek anlamını koruyan daha dengeli bir muhakeme sağlamaktadır.

Sosyal incelemenin katkısı, olgulara erken bir kavramsal etiket vermekten çok farklı açıklamalar arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmesinde belirginleşmektedir. Çocuğun beyanı, davranışı ve aile ilişkileri bağlam içinde ele alındığında risk değerlendirmesi daha açıklayıcı bir nitelik kazanmaktadır. Sonraki bölümde ayrıntılandırılacak risk yaklaşımının kuramsal temeli de söz konusu çok nedenli değerlendirmeye dayanmaktadır.

Bağlanma araştırmaları da bakım verenlerle kurulan ilişki ağlarını anlamaya katkı sağlamaktadır. Forslund, Hammarlund ve Granqvist, bağlanma kuramının mahkemelerde genel çerçeve bilgisi sunabileceğini, bireysel bağlanma kalitesi değerlendirmelerinin ise hangi ebeveynin daha iyi bakım vereceğini belirleyen geçerli tanısal kanıt sağlamadığını belirtmektedir.[28]

Bağlanma bilgisinin velayet değerlendirmesine en güçlü katkısı, çocuğun bakım ilişkilerinin niteliğini ve sürekliliğini anlamaya yardımcı olmasıdır. Bir ebeveyne güçlü yakınlık gösterilmesi, diğer ebeveynin bakım kapasitesine ilişkin doğrudan bir sonuç üretmemektedir. İlişkinin geçmişi, günlük bakım deneyimleri, çocuğun gelişim dönemi ve aile sistemindeki diğer önemli bağlar birlikte ele alındığında bağlanma verisinin anlamı daha sağlıklı biçimde kurulmaktadır.

Psikolojik kuramın hukuki değerlendirmedeki işlevi, çocuğun ilişkisel dünyasını açıklayan bilgi sağlamasıyla güç kazanmaktadır. Hukuki karar yetkisi ile psikososyal açıklamanın işlevsel sınırlarının korunması, disiplinlerarası değerlendirmenin güvenilirliğini artırmaktadır. Ekolojik ve ilişkisel bilgiler de hukuki değerlerini üstün yararın somutlaştırılması sürecinde kazanmaktadır.

E. Üstün Yararın Gerekçelendirilmesi ve Normatif Sınırları

Çocuğun üstün yararının hukuki zemini genel bir çocuk merkezlilik söylemiyle sınırlı değildir. Anayasa m.41 çocuğun korunma ve bakımdan yararlanma hakkını, üstün yararına açıkça aykırı olmadıkça ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurmasını ve şiddete karşı korunmasını güvence altına almaktadır. TMK'nın velayet, kişisel ilişki ve koruma hükümleri ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m.3 çerçeveyi tamamlar.[29] Üstün yarar, karar sonucuna eklenen soyut bir formülden öte, somut olgular üzerinden gerekçelendirilmesi gereken hukuki ölçüttür.

---

[28] Tommie Forslund, Mårten Hammarlund and Pehr Granqvist, 'Admissibility of Attachment Theory, Research and Assessments in Child Custody Decision-Making? Yes and No!' (2021) 2021(180) New Directions for Child and Adolescent Development 125.

[29] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2709 sayılı Kanun, RG 9 Kasım 1982, Sayı 17863 (Mükerrer), m 41; TMK (n 1) m 182, 183, 323–324, 339–340, 346–348; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (n 11) m 3.

Normatif çerçevenin ortak yönü, çocuğun bakım, korunma, gelişim ve aile ilişkilerini birbirinden kopuk alanlar hâlinde değerlendirmek yerine aynı yaşam bütününün bileşenleri olarak ele almasıdır. Bir karar seçeneğinin çocuk açısından taşıdığı değer, söz konusu alanların birlikte nasıl sonuç ürettiği açıklandığında görünür hâle gelmektedir. Üstün yarar böylece farklı hak ve ihtiyaçların çocuk yaşamındaki etkileşimini değerlendirmeye imkân veren bir hukuki odak oluşturmaktadır.

İlkenin geniş kapsamı aynı zamanda güçlü bir gerekçelendirme ihtiyacı oluşturmaktadır. Çocuğa ilişkin farklı olgular arasında nasıl bir ağırlıklandırma yapıldığı açıklanabildiğinde üstün yarar kavramı somut ve denetlenebilir bir karar ölçütü niteliği kazanmaktadır.

BM Çocuk Hakları Komitesi üstün yararı maddi hak, temel yorum ilkesi ve usul kuralı olarak açıklamaktadır. Maddi hak, çocuğun yararının öncelikli değerlendirilmesini; yorum ilkesi ise birden fazla anlam mümkün olduğunda çocuk haklarını en etkili koruyan yorumun tercih edilmesini gerektirir. Usul boyutu ise kararın çocuk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin, kullanılan ölçütlerin ve çocuğun yararının diğer menfaatlerle nasıl tartıldığının gerekçede gösterilmesini istemektedir.[30]

Üçlü yapı, üstün yararın kararın sonunda kullanılan genel bir sonuç ifadesinden daha geniş bir işlev taşıdığını göstermektedir. Araştırılan bilgilerin seçimi, olgulara verilen ağırlık, alternatif kararların çocuk üzerindeki muhtemel etkileri ve ulaşılan sonucun gerekçelendirilmesi aynı standardın farklı aşamalarını oluşturmaktadır. Böylece üstün yarar, karar sonucunu ifade eden kavram olmanın yanında kararın nasıl kurulduğunu yönlendiren bir muhakeme ölçütüne dönüşmektedir.

Psikososyal değerlendirme de söz konusu muhakeme zincirinin olgusal ayağını beslemektedir. Uzmanın belirlediği risk, bakım örüntüsü veya ilişkisel özellik, çocuğun korunması, gelişimi, katılımı ve bakım sürekliliği gibi hukuki ölçütlerle ilişkilendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Sosyal hizmet bilgisi ile hukuki değerlendirme arasındaki güçlü bağ, tam olarak olgu ile norm arasında kurulan açıklanabilir ilişkiden doğmaktadır.

Üstün yararın açık uçlu yapısı ihtiyat gerektirir. Daha iyi eğitim olanakları, bakım sürekliliği veya kişisel ilişkinin sürdürülmesi gibi iddialar soyut düzeyde makul görünebilir. Hukuki değerleri çocuğun fiilî yaşam deneyimi, güvenliği, gelişimsel gereksinimleri ve diğer olgularla ilişkilendirildiğinde ortaya çıkmaktadır. Bağlantı kurulduğunda üstün yarar retorik bir iddiadan olgu temelli hukuki muhakemeye dönüşmektedir.

Eğitim olanaklarının güçlü olduğu bir çevrenin çocuk bakımından taşıdığı değer, bakım ilişkilerinin sürekliliği, sosyal destek ağı, kardeş ilişkileri ve güvenlik

[30] *General Comment No 14* (n 11) para 6.

koşullarıyla birlikte değerlendirildiğinde daha sağlıklı biçimde belirlenmektedir. Benzer biçimde mevcut yaşam düzeninin sürekliliği, çocuğa sağladığı istikrar ve gelişimsel destek üzerinden anlam kazanmaktadır. Olumlu görünen her unsurun çocuğun bütün yaşam sistemi içindeki etkisinin değerlendirilmesi, üstün yararın somutlaştırılmasını güçlendirmektedir. Dolayısıyla değerlendirme, özelliklerin sıralanmasından çok söz konusu özelliklerin belirli çocuk bakımından nasıl bir araya geldiğini açıklamaya yönelmektedir. Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi'nin analitik gereksinimi de farklı olgular arasındaki ilişkinin hukuki gerekçede izlenebilir hâle getirilmesi ihtiyacından doğmaktadır.

Çocuğun üstün yararı ile ebeveynlerin aile hayatına ilişkin hakları arasında gerilim doğduğunda sonuç önceden varsayılamaz. Aile bağlarının sürdürülmesi önemli olmakla birlikte kişisel ilişkinin biçimi ve kapsamı güvenlik ve gelişimle birlikte değerlendirilmelidir.[31] Hilal Erdaş kararında da çocuk yararı ile ebeveyn menfaatleri arasındaki dengenin somut olaya ve yeterli, objektif verilere dayanması vurgulanmaktadır.

Dengeleme işlemi, ebeveyn haklarının çocuğun yaşamındaki etkileriyle birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Aile ilişkisinin sürdürülmesi çocuğun kimlik, aidiyet ve ilişki sürekliliği bakımından değer taşırken görüşmenin gerçekleşme koşulları da güvenlik, gelişim ve duygusal iyilik hâli bakımından önem kazanmaktadır. Yargısal tartma, söz konusu değerlerin somut çocuk bakımından nasıl kesiştiğini açıklayan güvenilir bilgilerle güçlenmektedir. Gürbüz ve Kırlıoğlu'nun aile ve çocuk mahkemelerinde çalışan meslek elemanlarıyla yürüttükleri araştırmada, sosyal hizmet uzmanlarının vakayı aile içi, toplumsal ve çevresel ilişkiler içinde bütüncül değerlendirmesi ayırt edici bir mesleki katkı olarak öne çıkmaktadır.[32]

Sosyal hizmet perspektifi, çocuğun yaşam koşullarını ve ilişkisel deneyimlerini bütüncül biçimde ortaya koyarak söz konusu dengelemeye olgusal derinlik kazandırmaktadır. Uzmanlık bilgisinin temel katkısı, hâkimin karar alanını belirlemekten çok kararın dayandığı çocuk yaşamını daha açık ve anlaşılır hâle getirmektir. Böylece psikososyal bulgu ile hukuki sonuç arasındaki bağlantı, gerekçeli kararın izlenebilir bir parçasına dönüşmektedir.

Ortaya konulan hukuki ve kuramsal çerçeve, ilerleyen bölümlerde ele alınacak çocuk sesi, risk değerlendirmesi ve sosyal inceleme raporunun işlevi için ortak referans noktası oluşturmaktadır. Çocuğun görüşü, risk göstergeleri ve uzmanlık bilgisi üstün yarar, güvenlik, bakım sorumluluğu ve katılım haklarıyla ilişkilendirildiğinde hukuki değerlendirmede belirgin bir anlam kazanmaktadır.

---

31 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (n 29) m 20, 41; TMK (n 1) m 323–324; *Hilal Erdaş* (n 18) paras 48–49.

32 Nurgül Gürbüz and Mehmet Kırlıoğlu, 'Aile ve Çocuk Mahkemelerinde Çalışan Meslek Elemanlarının Sosyal Hizmet Uzmanlarına Bakış Açısının İncelenmesi' (2022) 33(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 483, 500–501.

Sosyal hizmet bilgisi çocuğun yaşam gerçekliğini görünür kılarken hukuk, söz konusu gerçekliğin hangi normatif ölçütler üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini belirlemektedir.

İki disiplin arasındaki ilişki, makalenin temel gerekçelendirme problemini de ortaya çıkarmaktadır. Psikososyal olgunun hukuki gerekçeye taşınması, bilgilerin yan yana sıralanmasından daha kapsamlı bir analitik işlem gerektirmektedir. Bu bağlamda Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi, ilerleyen bölümlerde söz konusu ilişkinin nasıl yapılandırılabileceğini göstermek üzere kullanılacaktır.

II. YÖNTEM, KAPSAM VE KAYNAK SEÇİM STRATEJİSİ

A. Araştırma Deseni

Çalışma, doktrinel ve normatif hukuk incelemesini disiplinlerarası kavramsal sentezle birleştirmektedir. Mevzuat, içtihat ve aile-çocuk hukuku doktrini hukuki çerçeveyi, sosyal hizmet literatürü ise risk, katılım ve değerlendirme süreçlerinin psikososyal boyutlarını açıklamak üzere incelenmiştir. Yöntem, iki bilgi alanı arasındaki aktarımın sınırlarını belirlemeye yönelmektedir.

Yöntemsel tercih, velayet kararlarının tek bir bilgi alanına indirgenemeyen yapısına dayanır. Mendes ve Ormerod karar sürecini aile dinamikleri, aile mahkemesinin örgütsel-hukuki koşulları ve hukuki-psikososyal değerlendirme arasındaki etkileşimle ele alırken Kesen ve Bilgin sosyal incelemede kişinin aile ve sosyal çevresiyle birlikte, farklı bilgi kaynaklarından yararlanılarak değerlendirilmesini vurgular.[33] Hukuk normları ile sosyal hizmet bilgisinin birlikte incelenmesi bu çok katmanlı yapıya dayanmaktadır.

Kaynak türleri yöntemde farklı işlevler üstlenmektedir. Normatif, yargısal ve psikososyal bilgi araştırma sorusu çevresinde birlikte değerlendirilmektedir.

B. Kaynak Havuzu ve Seçim Ölçütleri

Kaynak havuzu, tam metni doğrulanabilen ve araştırma problemine doğrudan katkı sağlayan çalışmalardan oluşturulmuştur. Seçimde sayısal kapsam yerine velayet, sosyal inceleme, katılım, risk ve gerekçelendirme bakımından analitik işlev esas alınmıştır.

Kaynakların statüleri ayrı tutulmuştur. Mevzuat normatif çerçeve, içtihat gerekçelendirme ölçütleri, doktrin yorum, ampirik sosyal hizmet çalışmaları psikososyal koşullar, uluslararası belgeler ise çocuk hakları ve mesleki standartlar bakımından kullanılmıştır.

Yargı kararları tam sayımlı bir içtihat araştırması için değil, hukuki gerekçelendirme eksenini Türk uygulamasında somutlaştırmak üzere amaçlı seçilmiştir.

---

[33] João A A Mendes and Thomas C Ormerod, 'Making Sense Out of Uncertainty: Cognitive Strategies in the Child Custody Decision-Making Process' (2024) 15 Frontiers in Psychology 1387549; Kesen and Bilgin, 'Adli Sistem İçerisinde Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamaları' (n 3) 49–51.

Anayasa Mahkemesinin Hilal Erdaş, M.Ö., Özgür Özmen ile M.M.E. ve T.E. kararları, fiilî yaşam düzeni, uzman değerlendirmesi, çocuk beyanı, somut-objektif veri ve ilgili-yeterli gerekçe bağlantısı bakımından incelenmiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin seçilmiş kararları ise çocuğun dinlenilmesi, 4787 m.5 kapsamındaki uzman incelemesi, yaşam koşullarının araştırılması, resen araştırma ve eksik inceleme denetimi bakımından değerlendirilmiştir.[34]

Kararlar gerekçelendirme örüntülerini görünür kılmaktadır. İçtihatlar modelin hukuki temas noktalarını somut olay üzerinden sınamaktadır.

Karar künyeleri ve erişim kaynakları ayrıca doğrulanmış, Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası ile Yargıtay Karar Arama sistemi kullanılmıştır.[35] Seçim, sosyal inceleme, çocuk beyanı, yaşam koşulları, risk veya gerekçelendirme unsurlarından en az birini yargısal değerlendirmede görünür kılan kararlara yönelmiştir.

Resmî erişim karar aktarımının doğrulanabilirliğini güçlendirmektedir. Amaçlı seçim karar sayısından çok analitik çeşitliliğe yönelmektedir.

C. Analitik İşlem Basamakları

Analiz üç basamakta yürütülmüştür. İlk basamakta kaynaklar hukuki norm, doktrinel yorum, yargısal ölçüt, ampirik veya mesleki bulgu ve kurumsal rehber olarak ayrıştırılmış, hukuki ağırlıkları ile analitik işlevleri belirlenmiştir.

İkinci basamakta içerik üstün yarar, çocuğun sesi, ayırıcı risk değerlendirmesi ve sosyal inceleme bulgularının hukuki gerekçeye aktarılması eksenlerinde karşılaştırılmıştır. Psikososyal bulgu ile hukuki ölçüt arasındaki bağ özellikle izlenmiştir.

Üçüncü basamakta eksenlerin kesişimleri belirlenerek matris oluşturulmuştur. Analiz, risk bulgusunun ağırlığını, çocuk görüşünün bağlamını ve sosyal inceleme kanaatinin dayanaklarını ayrılaştırarak aynı muhakeme içinde ilişkilendirmiştir.

D. Model Geliştirme Yaklaşımı ve Sınırlılıklar

Çalışmanın özgün çıktısı, hukuk, çocuk hakları, katılım, risk ve uygulama literatürünün analitik sentezinden geliştirilen Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi'dir.

Kaynak seçimi doğrulanabilirlik ve araştırma problemine katkı ölçütlerine dayanmaktadır. Uluslararası çalışmalar üretildikleri hukuk ve uygulama koşulları gözetilerek kavramsal ve mesleki düzeyde kullanılmıştır.

---

[34] Yargıtay 2. HD, E 2016/20353, K 2017/544, T 17 Ocak 2017; Yargıtay 2. HD, E 2016/25093, K 2017/95, T 9 Ocak 2017; Yargıtay 2. HD, E 2021/10606, K 2022/1746, T 24 Şubat 2022; Yargıtay 2. HD, E 2022/1224, K 2022/3860, T 20 Nisan 2022, Yargıtay Karar Arama <https://karararama.yargitay.gov.tr/> erişim 11 Ağustos 2026.

[35] Anayasa Mahkemesi kararları Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası <https://www.kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>; Yargıtay kararları Yargıtay Karar Arama <https://karararama.yargitay.gov.tr/> üzerinden karar künyeleriyle kontrol edilmiştir (erişim 11 Ağustos 2026).

Matrisin uygulanabilirliği sonraki araştırmalarda ampirik olarak sınanabilecektir. Mevcut çalışma risk, çocuk sesi, sosyal inceleme bulgusu ve hukuki gerekçe arasındaki ilişkiyi kavramsal düzeyde görünür kılmaktadır.

Analiz, çocuğun sesi, sosyal inceleme bilgisinin yargısal işlevi ve ayırıcı risk değerlendirmesi olmak üzere üç bağlantılı alanı görünür kılmaktadır. İzleyen bölümler söz konusu alanları incelemekte, VI. bölümde aynı muhakeme içinde birleştirmektedir.

III. ÇOCUĞUN SESİ: FORMAL DİNLEMEDEN YAŞANTISAL KATILIMA

A. Dinlenilme Hakkının Normatif Anlamı

Çocuğun sesi, görüşün içeriği kadar oluştuğu psikososyal bağlamı da kapsamaktadır. Dinlenilme hakkı serbest ifade ve yaş ile olgunluğa uygun değerlendirmeyle işlerlik kazanmaktadır.

BM Çocuk Hakları Komitesi, ÇHS m.12'nin çocuğa kendisini ilgilendiren konularda görüşünü serbestçe ifade etme hakkı tanıdığını ve görüşe yaş ve olgunluğa göre gereken ağırlığın verilmesini öngördüğünü belirtir. Görüş açıklamak bir yükümlülük değildir; çocuk bu hakkı kullanmamayı tercih edebilir.[36] Açık tercih bildirilmemesi ilgisizlik olarak yorumlanmamalı, baskı, korku, bir ebeveyni üzme kaygısı ve çatışmanın duygusal yükü hesaba katılmalıdır. Sessizlik de katılımın anlamlandırılması gereken bir görünümüdür. Çocuğun konuşmasını güçleştiren ilişkisel koşullar ayrıca değerlendirilmelidir.

Dinlenilme hakkına ilişkin uluslararası güvenceler Türk hukukundan bağımsız değildir. ÇHS m.12 ile Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi m.3 ve 6, Anayasa m.90/V ile birlikte değerlendirilir.[37] TMK m.339/III de çocuğun olgunluğu ölçüsünde önemli konulardaki düşüncesinin göz önünde tutulmasını öngörmektedir. Yargıtay, idrak çağındaki çocuğun görüşü, yaşam koşullarına ilişkin uzman incelemesi ve diğer delillerin birlikte değerlendirilmesini aramakta, Anayasa Mahkemesi de uygun yaş ve olgunluktaki beyanın velayet ve kişisel ilişki değerlendirmesinde dikkate alınmasına önem vermektedir.[38] Çocuğun görüşünün alınması, karar sonucunun onun tercihine bırakılması anlamına gelmemektedir. Mahkeme çocuğun görüşüyle bağlı değildir; çocuğun üstün yararı

---

36 UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No 12: The Right of the Child to Be Heard* (20 July 2009) UN Doc CRC/C/GC/12, paras 15–16, 28–30.

37 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (n 29) m 90/V; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (n 11) m 12; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (n 5) m 3, 6.

38 TMK (n 1) m 339/III; Dural, Öğüz and Gümüş (n 2) 368; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (n 11) m 12; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (n 5) m 3, 6; Yargıtay 2 HD, E 2016/20353, K 2017/544, 17 Ocak 2017 (n 34); *M.M.E. ve T.E. Başvurusu*, B No 2013/2910, Anayasa Mahkemesi, 5 Kasım 2015; *Özgür Özmen Başvurusu*, B No 2021/17601, Anayasa Mahkemesi, 10 Aralık 2024; erişim kaynakları için bkz n 35.

farklı bir sonucu gerektiriyorsa görüşün aksine karar verilebilir.[39] Görüşe değer verilmesi ile karar sonucunun belirlenmesi farklı işlevler taşımaktadır. Görüşe verilecek ağırlık, çocuğun yaşı ve olgunluğu, beyanın oluştuğu koşullar, uzman incelemesi, dosyadaki diğer deliller ve somut olayda üstün yararın gerektirdikleri birlikte değerlendirilerek belirlenmelidir.

Dinlenilme usulü çocuğun korunmasıyla birlikte ele alınmalıdır. Korkmaz Çetin ve Demirkaya, aile mahkemelerinde çocuk görüşünün çoğunlukla sosyal inceleme sırasında uzmanlarca alındığını ve usulün üstün yarara uygun yürütülmesi gerektiğini göstermektedir.[40] Amaç yalnız tercih cümlesi elde etmek değil, çocuğun örselenmeden ve gelişim düzeyine uygun biçimde kendini ifade edebileceği koşulları sağlamaktır.

Görüşmenin niteliği beyanın bağlamını doğrudan etkilemektedir. Koruyucu koşullar çocuğun baskı yaşamadan kendisini ifade etmesine alan açmaktadır.

B. Çocuk Merkezlilik ile Çocuk Katılımı Arasındaki Analitik Ayrım

Çalışmada çocuk merkezlilik ile çocuk katılımı arasında analitik bir ayrım yapılmaktadır. Ayrım yerleşik iki bağımsız karar türü bulunduğu iddiasına dayanmaz. Çocuk merkezlilik değerlendirme sonucunun üstün yarara yönelmesini, çocuk katılımı ise bilgi edinme, görüş oluşturup ifade etme, görüşün ciddiyetle değerlendirilmesi ve süreçteki etkisinin anlaşılması için gereken güvenceleri ifade eder. Çocuk merkezlilik normatif amacı, katılım ise çocuğun sonuca götüren süreçteki konumunu açıklamaktadır.[41]

Analitik ayrım koruma ile katılımın farklı işlevlerini görünür kılmaktadır. Üstün yarar sonucu, katılım ise çocuğun muhakemedeki konumunu yönlendirmektedir.

Lundy modeli, çocuk katılımını alan, ses, dinleyici makam ve etki olmak üzere dört temel unsur üzerinden açıklamaktadır. Model, çocuğun görüşünü güvenli bir ortamda oluşturabilmesini, kendini ifade ederken desteklenmesini, görüşünün etkili olabilecek kişilere ulaşmasını ve değerlendirmede karşılık bulmasını kapsamaktadır.[42] Velayet bağlamında soru sadece çocuğun dinlenip dinlenmediği değil, sözünün hangi koşullarda üretildiği ve değerlendirmeye nasıl dâhil edildiğidir. Katılım ise tek görüşme anını aşan bir süreçtir. Sözün oluştuğu ortam ile değerlendirmedeki karşılığı birlikte önem taşımaktadır.

---

39 Remzi Demir, 'Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocuğun Kişiliğinin Korunması' (2019) 9(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 271, 278, 298.

40 Nurdan Korkmaz Çetin and Selen Demirkaya, 'Katılım Hakkı Bağlamında Aile Mahkemelerinde Çocukların Dinlenilmesi Usûlü' (2025) 22(2) Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 97.

41 *General Comment No 14* (n 11); Laura Lundy, 'In Defence of Tokenism? Children's Right to Participate in Collective Decision-Making' (2018) 25(3) Childhood 340; *General Comment No 12* (n 36); Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (n 5) m 3, 6.

42 European Commission, *The Lundy Model of Child Participation* (European Commission 2022).

Tisdall, aile hukuku süreçlerinde hukuki katılım imkânları genişlese de çocuk görüşlerinin zayıflatılabildiğini veya hiç alınmayabildiğini tartışmaktadır.[43] Wågby Gräfe ise biçimsel katılım ile yaşanan katılım deneyiminin aynı olmayabileceğini göstermektedir.[44] Aile çatışmasının ilişkisel karmaşıklığı, suçluluk, koruma isteği, bağlılık ve aşırı sorumluluk duyguları hem katılım deneyimini hem beyanın anlamını etkileyebilmektedir.

Biçimsel dinleme yaşanan katılımı her zaman karşılamamaktadır. Beyanın anlamı ilişkisel yük ve duygusal roller içinde şekillenmektedir.

Alminde, yetişkin merkezli varsayımların çocuk perspektifini zayıflatabildiğini ve dinleme biçiminin katılım niteliğini etkilediğini savunmaktadır.[45] Çocuk yetişkin hukuk dilini aynı kavramlarla kullanmayabilir, suskunluk, çelişki veya kısa yanıtlar ilgisizlik ya da kararsızlık sayılmamalı, anlatı gelişimsel, ilişkisel ve duygusal bağlamıyla değerlendirilmelidir. Çocuğun anlatımı gelişimsel özellikleri içinde okunmalıdır. Sosyal hizmet açısından da mesleki değerlendirme, anlatının dili ile ilişkisel bağlamını birlikte çözümlemektedir.

Travma bilgisine dayalı yaklaşım tamamlayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Sweeney ve arkadaşları yaklaşımı güven, saygı ve yeniden örselenmenin önlenmesi üzerinden temellendirir.[46] Şiddete tanıklık etmiş veya yoğun çatışmaya maruz kalmış çocuklarla görüşmede beyanın zorlanmaması ve güvenli mesleki ilişkinin kurulması, sözün ifade edilebildiği koşulların değerlendirilmesini sağlamaktadır. Travma duyarlılığı görüşmenin bilgi üretme koşullarını güçlendirmektedir. Güvenli ilişki çocuğun yaşantısını kendi ritminde aktarabilmesine imkân vermektedir.

Gerdts-Andresen'in incelemesi, çocuk görüşüne yaş, olgunluk ve diğer etkenler ışığında nasıl ağırlık verildiği konusunda açıklık eksikliğinin sürdüğünü göstermektedir.[47] Sosyal incelemede beyan sadece aktarılmamalı, yaş, olgunluk, ilişkisel bağlam ve risklerle değerlendirilerek görüşe verilen ağırlık açıklanmalıdır. Söz konusu ihtiyaç, katılım tartışmasını geri bildirim ve karar iletişimine taşımaktadır. Görüşe verilen ağırlığın açıklanması katılımın hukuki karşılığını görünür kılmaktadır. Çocuk beyanı böylece gerekçeli değerlendirmeye bağlanmaktadır.

---

43 E Kay M Tisdall, 'Subjects with Agency? Children's Participation in Family Law Proceedings' (2016) 38(4) Journal of Social Welfare and Family Law 362.

44 Angelica Wågby Gräfe, 'Experiences of Children's Formal and Lived Participation in Family Law Proceedings' (2025) 32(2) Childhood 230.

45 Sarah Alminde, 'Listening to Children: A Childist Analysis of Children's Participation in Family Law Cases' (2024) 13(3) Social Sciences 133.

46 Angela Sweeney, Beth Filson, Angela Kennedy, Lucie Collinson and Steve Gillard, 'A Paradigm Shift: Relationships in Trauma-Informed Mental Health Services' (2018) 24 BJPsych Advances 319.

47 Tina Gerdts-Andresen, 'A Scoping Review of When and How a Child's View Is Weighted in Decision-Making Processes in Law Proceedings' (2021) 129 Children and Youth Services Review 106197.

C. Geri Bildirim ve Çocuk Dostu Karar İletişimi

Çocuğun katılımı görüşün alınmasıyla tamamlanmaz. BM Çocuk Hakları Komitesi, görüşe gereken ağırlığın verilmesinin sonucu olarak karar vericinin çocuğu sonuç hakkında bilgilendirmesi ve görüşünün nasıl değerlendirildiğini açıklaması gerektiğini belirtir.[48] Çocuk böylece yalnız bilgi alınan kişi değil, görüşünün süreçte ne anlama geldiğini anlayabilen hak öznesi olarak ele alınır. Geri bildirim katılımın karar sonrasındaki devamını oluşturmaktadır. Görüşünün nasıl karşılandığını anlaması çocuğun süreçteki özne konumunu güçlendirmektedir.

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, çocuğun ilgili bilgileri alması, kendisine danışılması, görüşünü ifade edebilmesi ve görüşlerinin uygulanmasının olası sonuçları ile verilecek kararın olası sonuçları hakkında bilgilendirilmesini öngörmektedir. Avrupa Konseyi çocuk dostu adalet rehberi de görüşün akıbeti ve karar nedenlerinin yaş ve anlayış düzeyine uygun aktarılmasını çocuk dostu usulün parçası sayar.[49] Dinlenmek, istenen sonucun verileceği anlamına gelmemektedir. Önemli olan görüşün ciddiyetle ele alınması ve farklı sonucun çocuk açısından anlaşılabilir olmasıdır. Çocuk dostu iletişim ayrı bir usul kalitesi oluşturmaktadır. Yaşa uygun açıklama kararın çocuk yaşamındaki etkisini anlamlandırmayı kolaylaştırmaktadır.

Barlow ve Ewing, çocuk katılımlı aile arabuluculuğunda görüş alma yanında bilgiye erişim, danışılma ve karar sonrası geri bildirimi hak temelli katılımın parçası olarak tartışmaktadır.[50] Kaynak Türk aile mahkemelerine ilişkin normatif bir hukuk kaynağı değildir. Karşılaştırmalı değeri katılımın tek görüşme anına indirgenmesinin sınırını göstermesidir. Sosyal inceleme de çocuk görüşünün alındığı hâllerde beyanın oluşma koşullarını ve değerlendirmeye taşındığı bağlamı açıklayabilir. Geri bildirim katılımı tamamlayan bir halkadır.

Karar iletişimi, çocuğun kendisini etkileyen sonucun yaşamındaki anlamını anlayabilmesi bakımından önemlidir. Görüşüne verilen ağırlığın ve farklı bir sonucun nedenlerinin anlaşılabilir biçimde ortaya konulması katılımın sembolik kalmasını önlemeye katkı sağlar.[51] Dimopoulos da çocuğun kararın muhataplarından biri olarak görülmesini ve muhakemenin çocuk açısından erişilebilir hâle getirilmesini karar sonrası katılım bakımından önemli görmektedir.[52]

---

48 *General Comment No 12* (n 36) para 45.

49 Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (n 5) m 3, 6; Council of Europe, *Guidelines on Child-Friendly Justice* (n 5).

50 Anne Barlow and Jan Ewing, *Children's Voices, Family Disputes and Child-Inclusive Mediation: The Right to Be Heard* (Bristol University Press 2024).

51 *General Comment No 12* (n 36) para 45; Council of Europe, *Guidelines on Child-Friendly Justice* (n 5).

52 Georgina Dimopoulos, 'Writing Family Law Judgments for Children' (2025) 48(2) Melbourne University Law Review 385.

Çocuğun sesi gerekçelendirme sürecinin bir parçası olarak konumlanmaktadır. Görüşün bağlamı açıklandığında sosyal inceleme ile yargısal muhakeme arasındaki geçiş görünür hâle gelmektedir.

IV. SOSYAL İNCELEME RAPORUNUN HUKUKİ DAYANAĞI VE YARGISAL İŞLEVİ

4787 sayılı Kanun m.5, aile mahkemelerinde yararlanılan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıların mahkemece istenen konularda araştırma ve inceleme yapmasını, sonucunu bildirmesini ve gerekli hâllerde duruşmada görüş sunmasını öngörür. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği m.36/1-a, hâkimin talebi üzerine sosyal inceleme ve rapor hazırlanmasını düzenler.[53] Sosyal inceleme raporu böylece çocuk ve aileye ilişkin psikososyal olguları araştırıp uzmanlık bilgisiyle değerlendiren mesleki bir üründür.

Hukuki dayanak sosyal incelemeyi yargısal muhakemeye bağlı uzmanlık faaliyeti olarak konumlandırmaktadır. Mesleki katkı ise çocuk yaşamını hukuken değerlendirilebilir olgulara dönüştürmektedir.

Sosyal inceleme raporunun hukuki işlevi karar vermek değil, hâkimin değerlendireceği olgusal ve uzmanlığa dayalı bilgi zeminini genişletmektir. Taşatan, üstün yararın belirlenmesinin özel ve teknik bilgi gerektirebileceğini ve sosyal inceleme ile uzman raporlarının hâkimi bağlamadığını belirtmektedir.[54] Hukuki nitelendirme ve nihai karar yargı makamında kalırken uzmanlık bilgisi karar sorumluluğunu devralmadan muhakemeye katkı sağlamaktadır. Görev ayrımı sorumluluk sınırlarını netleştirmektedir. Hâkim hukuki sonucu kurarken uzman psikososyal zeminin açıklığını güçlendirmektedir.

Kesen ve Bilgin'in hâkimlerle yürüttüğü araştırma, sosyal çalışmacı raporlarına velayet, kişisel ilişki ve çocuk koruma alanlarında başvurulduğunu, şablon ifadeler ve yetersiz açıklama sorunlarının da görülebildiğini ortaya koymaktadır.[55] Raporun etkisi ile hukuki bağlayıcılığı ayrılmalıdır. Yargısal değer, belirli bir sonucu önceden üretmesinden değil, psikososyal olguların kaynağını, anlamını ve sınırlılıklarını açıklayabilmesinden doğmaktadır.

Rapor kalitesi açıklamanın niteliğiyle ilişkilidir. Kaynak, değerlendirme ve kanaat arasındaki açık bağ yargısal denetlenebilirliği güçlendirmektedir.

A. Bilgi Toplama, Değerlendirme ve Mesleki Görüş Oluşturma

Sosyal incelemenin yargısal kullanıma elverişliliği, bilgi kaynağı ile değerlendirme ve mesleki görüş arasındaki ilişkinin izlenebilmesine bağlıdır. Kesen

53 4787 sayılı Kanun (n 3) m 5; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği (n 4) m 36/1-a.

54 Taşatan (n 12) 393–394.

55 Nur Feyzal Kesen and Özkan Bilgin, 'Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamalarının Hâkimlerin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi' (2023) 34(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 469, 478.

ve Bilgin, kişinin aile ve sosyal çevresi içinde değerlendirilmesini ve farklı bilgi kaynaklarından yararlanılmasını temel özellikler arasında ele almaktadır.[56] Dosyanın niteliğine göre görüşme, gözlem, ev incelemesi, okul-sağlık bilgileri ve sosyal destek ağı tek beyana bağımlılığı azaltabilir. Uzman görüşü, bilginin kaynağını ve değerlendirmede nasıl kullanıldığını açıkladığı ölçüde denetlenebilir hâle gelir. Çoklu veri farklı anlatıların karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Kaynaklar arasındaki uyum ve ayrışmanın açıklanması mesleki kanaatin dayanaklarını güçlendirmektedir.

Karşılaştırmalı mesleki literatür de kapsam ve yöntemin açıklığına önem vermektedir. APA'nın 1994 tarihli kılavuzu yetkin, nesnel ve tarafsız uzmanlık kullanımını öne çıkaran bağlayıcı olmayan bir rehberdir.[57] AFCC'nin 2006 tarihli model standartları da Türk hukukunda norm kaynağı değildir ve hukuka aktarılmadıkça bağlayıcı değildir.[58] Bununla birlikte farklı veri toplama yöntemleri, yan kaynaklar, eksik veya sınırlı güvenilirlikteki veriler, görüşlerin dayanakları ve değerlendirme sınırlılıklarının gösterilmesi açısından karşılaştırmalı mesleki çerçeve sunar.[59] Karşılaştırmalı standartlar yöntemsel açıklık için ölçüt sunmaktadır. Türk hukuku bakımından işlevleri mesleki kaliteyi tartışan referanslarla sınırlıdır.

Bow ve Quinnell'in velayet değerlendirme raporları incelemesi, raporların çoğunlukla çoklu veri kaynaklarına dayandığını, okul gibi yan kaynaklar, ebeveyn–çocuk etkileşimi, çocuk öyküsü ve ilgili hukuki ölçütlerle bağlantı bakımından geliştirme alanları bulunduğunu göstermektedir.[60] Farklı bir hukuk sistemine ait çalışmanın değeri, model aktarmaktan çok veri–değerlendirme–sonuç ilişkisindeki açıklığın mesleki önemini göstermesidir. Raporun gücü veriler arasındaki analitik ilişkinin açıklanmasına dayanmaktadır. Öykü, yan kaynak ve gözlemlerin kanaate katkısı görünür olmalıdır.

Çok kaynaklı değerlendirme, özellikle şiddet veya çocuk–ebeveyn temas sorunu bulunan dosyalarda olası açıklamaların birbirine indirgenmeden sınanmasını gerektirir.[61] Söz konusu yapı alternatif açıklamaların birlikte sınanmasını sağlamaktadır. Böylece erken etiketleme azalmakta ve güvenlik değerlendirmesi güçlenmektedir.

---

56 Kesen and Bilgin, 'Adli Sistem İçerisinde Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamaları' (n 3) 49–51.

57 American Psychological Association, 'Guidelines for Child Custody Evaluations in Divorce Proceedings' (1994) 49 American Psychologist 677.

58 Association of Family and Conciliation Courts, *Model Standards of Practice for Child Custody Evaluation* (AFCC 2006).

59 AFCC, *Model Standards* (n 58), sections I.1–I.3, 5, 11–12.

60 James N Bow and Francella A Quinnell, 'A Critical Review of Child Custody Evaluation Reports' (2002) 40(2) Family Court Review 164, 172–175.

61 Sullivan, Pruett and Johnston (n 27); Family Justice Council, *Guidance on Responding to a Child's Unexplained Reluctance, Resistance or Refusal to Spend Time with a Parent and Allegations of Alienating Behaviour* (Family Justice Council 2024).

B. Türkiye'de Raporlama Koşulları ve Uygulama Sorunları

Buz, Düzyurt ve Sağlam'ın Ankara Adliyesi araştırmasında çok yönlü bilgi toplandığı, ancak uygun oda ve görüşme mekânı eksikliğinin bazı görüşmelerin duruşma salonu, adliye kafeteryası, ev veya iş yerinde yapılmasına yol açabildiği saptanmıştır.[62] Koşullar mahremiyet ve görüşme niteliği bakımından önemlidir. Rapor kalitesi uzman becerisi kadar güvenli görüşme ve sağlıklı bilgi toplama imkânlarına da bağlıdır.

Görüşme ortamı üretilen bilginin niteliğini etkilemektedir. Mahremiyet ve güven yaşantıların sağlıklı aktarılmasını desteklemektedir.

İrem Bülbül ve Serhat Kaygusuz'un Adana Aile Mahkemesi sosyal inceleme raporlarına dayanan çalışmasında çocuk, ebeveyn ve aile üyeleriyle görüşmeler bilgi kaynakları arasında, çocuğun boşanma ve velayet kavramlarını gelişim düzeyine göre anlayıp anlamadığı da değerlendirme konusu arasındadır.[63] Çocuk beyanı yalnız ebeveyn tercihi olarak kaydedilmemeli, gelişimsel kapasite ve bağlamla birlikte anlamlandırılmalıdır. Gelişimsel anlamlandırma çocuğun sözünü kendi kavramsal kapasitesi içinde değerlendirmektedir. Anlama düzeyi ile beyan içeriği birlikte ele alınmaktadır.

Kayma'nın araştırması, güçlüklerin rapor yazım tekniğiyle sınırlı olmadığını, eğitim ihtiyacı ile fiilen ayrılabilen ve gerekli görülen süre arasındaki farkı,[64] görüşme odası ve ulaşım gibi kaynak eksikliklerinin ise bilgi toplamayı sınırlayabildiğini göstermektedir.[65] Sosyal inceleme niteliği, bireysel uzman yeterliliği kadar uzmanlığın kullanılabildiği kurumsal koşullara da bağlıdır. Kurumsal kapasite uzmanlık bilgisinin niteliğine de tesir edebilirken eğitim, zaman ve fiziksel koşullar da hukuki karara taşınan bilgi zincirini etkilemektedir.

C. Sosyal İnceleme Bulgularının Gerekçeli Karara Aktarımı

Sosyal inceleme raporunun yargısal değeri, dosyada bulunmasından çok bulguların gerekçede nasıl değerlendirildiğiyle ilişkilidir. Anayasa m.141/III gerekçeli kararı öngörür. Hilal Erdaş, M.Ö., Özgür Özmen ile M.M.E. ve T.E. birlikte okunduğunda takdirin somut ve objektif verilere dayanması, uzman görüşleri, fiilî yaşam koşulları, tarafların durumu, risk iddiaları ve uygun yaş-olgunluktaki çocuk beyanının değerlendirilmesi, sonucun ilgili ve yeterli gerekçeyle açıklan-

62 Sema Buz, Kübra Düzyurt and Mehmet Sağlam, 'Aile Mahkemesinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Sosyal İnceleme Raporlarına İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi Örneği' (2015) 26(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 7, 27.

63 İrem Bülbül and Serhat Kaygusuz, 'Sosyal İnceleme Raporları Üzerinden Boşanma Sürecindeki Bireylere İlişkin Bir Değerlendirme: Adana Aile Mahkemesi Örneği' (2022) 2(1) Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 67, 78, 82.

64 Kayma (n 6) 483–484.

65 Kayma (n 6) 486, 490.

ması yönünde ortak çizgi ortaya çıkar.[66] Rapor bulgusunun değeri, hangi hukuki değerlendirmeye neden esas alındığının gerekçeden izlenebilmesinden doğmaktadır. Gerekçeye aktarım ayrı bir analitik aşamadır. Uzman bulgusunun hangi hukuki soruna karşılık geldiği açıklandığında bilgi karar metninde işlev kazanmaktadır.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin E 2016/20353, K 2017/544 sayılı kararında idrak çağındaki çocuğun görüşünün alınması ve 4787 m.5 kapsamındaki uzmanlardan anne-baba yanındaki yaşam koşullarını değerlendiren sosyal inceleme raporu istenmesi gerektiği belirtilmiştir. E 2016/25093, K 2017/95 sayılı kararda da uzman değerlendirmesi olmadan velayet hakkında hüküm kurulması eksik inceleme sayılmıştır.[67] Kararlar, uzman incelemesinin çocuk beyanı ve fiilî yaşam koşullarındaki olgusal eksikleri tamamlama işlevini göstermektedir. Yargıtay çizgisi çocuk beyanı ile yaşam koşullarının birlikte araştırılmasını öne çıkarmaktadır. Böylece kararın olgusal zemini genişlemektedir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin E 2021/10606, K 2022/1746 ve E 2022/1224, K 2022/3860 sayılı kararlarında velayetin kamu düzenine ilişkin niteliği, resen araştırma ve yargılama sırasında ortaya çıkan gelişmelerin dikkate alınması öne çıkar.[68] Sosyal inceleme, çocuk beyanı, tarafların yaşam koşulları ve diğer delillerin birlikte değerlendirilmesi, kararın tek veri kaynağına indirgenemeyeceğini ve uzman bilgisinin karar yetkisini devralmadan olgusal tabanı tamamladığını göstermektedir. Resen araştırma da velayet değerlendirmesinin güncelliğini desteklemektedir. Sosyal inceleme değişen yaşam koşullarını kararın olgusal tabanına taşımaktadır.

Hilal Erdaş[69] kararındaki sosyal inceleme raporu, çocuğun fiilî yaşam düzeni, ebeveynleriyle ilişkisi, mevcut düzenden memnuniyeti, bakım ve sosyal destek koşulları ile ortak velayet değerlendirmesini birlikte içerir. Uzman önerisi ortak velayet sonucunu kendiliğinden belirlemez, ihtilafın niteliği, düzenlemenin sürdürülebilirliği ve üstün yarar ayrıca gerekçelendirilir. Rapor içeriği ortak velayetin uygulanabilirliğini günlük yaşam verileriyle sınamaktadır. Uzman önerisinin ağırlığı ihtilaf ve sürdürülebilirlikle ilişkilendirilmektedir.

Özgür Özmen[70] kararında uzman değerlendirmesinin kapsam ve yeterliliği öne çıkar. Anayasa Mahkemesi, ebeveyne ilişkin psikolojik durum ve alkol kul-

---

66 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (n 29) m 141/III; *Hilal Erdaş* (n 18) paras 48–51; *M.Ö. Başvurusu*, B No 2019/36657, Anayasa Mahkemesi, 19 Ekim 2023, paras 23–24, 27; *M.M.E. ve T.E.* (n 38) paras 166–168, 175; *Özgür Özmen* (n 38) paras 8, 11–12; kararların erişim kaynakları için bkz n 35.

67 Yargıtay 2 HD, E 2016/20353, K 2017/544, 17 Ocak 2017 (n 34); Yargıtay 2 HD, E 2016/25093, K 2017/95, 9 Ocak 2017 (n 34); erişim için bkz n 35.

68 Yargıtay 2 HD, E 2021/10606, K 2022/1746, 24 Şubat 2022 (n 34); Yargıtay 2 HD, E 2022/1224, K 2022/3860, 20 Nisan 2022 (n 34); erişim için bkz n 35.

69 *Hilal Erdaş* (n 18) para 9; ortak velayete ilişkin BAM gerekçesi için ayrıca para 14.

70 *Özgür Özmen* (n 38) paras 8, 11–12.

lanımı iddiaları, çocuğun fiilî yaşam koşulları, uzman görüşleri ve çocuk beyanı gibi verilerin yeterince araştırılıp araştırılmadığını incelemiştir. Karar, raporun varlığının tek başına yeterli olmadığını, belirleyici risk iddiaları ve güncel yaşam koşullarını değerlendirmeye elverişli kapsamda bilgi üretilmesi gerektiğini göstermektedir. Özgür Özmen rapor kapsamı ile risk araştırması arasındaki bağı görünür kılmaktadır.

V. RİSK DEĞERLENDİRMESİ: ŞİDDET, TEMAS REDDİ VE YABANCILAŞTIRICI DAVRANIŞ İDDİALARI

A. Temas Reddinin Çok Nedenli Yapısı

Velayet ve kişisel ilişki uyuşmazlıklarında temas isteksizliği birden fazla olgusal açıklamayla ilişkili olabilir. Aile içi şiddet, ihmal ve istismar, zararlı ebeveynlik, gelişimsel tepkiler, uzun süreli çatışma, sadakat baskısı, yönlendirme ve yabancılaştırıcı davranış iddiaları aynı dosyada farklı ağırlıklarda bulunabilir. Risk değerlendirmesi çocuğun yaşantısını, güvenliğini ve temas sorununun olgusal dayanaklarını başlangıç noktası olarak almaktadır.

Sullivan, Pruett ve Johnston, temas sorunlarını tek nedene veya aile içi şiddet ile yabancılaştırıcı davranış arasındaki keskin ikiliğe indirgemeyi değerlendirme hatası olarak görmektedir. Çok etkenli yaklaşım gelişimsel özellikler, şiddet-kötü muamele, ebeveynlik sorunları, çocuk ve ebeveyn özellikleri ile aile içi/dışı etkenlerin birlikte değerlendirilmesini, ilk açıklamaya erken sabitlenmenin doğrulama yanlılığını artırabileceğinin gözetilmesini gerektirir.[71] Çerçeve Türk hukukunda norm kaynağı değil, tek nedene dayalı muhakemenin sınırlarını gösteren disiplinlerarası bir açıklama aracıdır. Çok etkenli yaklaşım temas davranışını farklı açıklamalara açık tutmaktadır. Mesleki değerlendirme kanıt ve çocuk üzerindeki etki temelinde ilerlemektedir.

Cafcass'ın 2025 tarihli karşılaştırmalı rehberi de temas istememeye hızlı bir etiket uygulanmamasını ve birden fazla neden bulunabileceğini vurgular. Aile içi şiddet veya zararlı ebeveynlikten kaynaklanan korku, gelişimsel tepki, ebeveyne öfke, hizalanma, uzun süreli çatışma ve ilişkiyi sınırlayan ebeveyn davranışları olası açıklamalar arasındadır.[72] Yaş, gelişim düzeyi, önceki ilişki örüntüsü ve deneyim birlikte ele alındığında temas reddi, velayet sonucu değil nedenleri araştırılması gereken bir çocuk yaşantısı olarak değerlendirilmektedir.

Temas reddi öncelikle araştırma sorusu olarak ele alınmaktadır. Yaşantısal bağlam güvenlik ile ilişkiyi sürdürme hedefinin dengeli tartılmasını sağlamaktadır.

---

71 Sullivan, Pruett and Johnston (n 27) 72–73.

72 Cafcass, *Understanding Why a Child Does Not Want to Spend Family Time with a Parent: A Guide to Assessment* (Version 2, Cafcass 2025) 9–17.

B. Yabancılaştırıcı Davranış İddialarında Olgusal Ayrıştırma ve Güvenlik

Yabancılaştırıcı davranış iddiası, ilişkinin bozulmasına ilişkin olası açıklamalardan biridir. Family Justice Council'ın 2024 rehberi "ebeveyne yabancılaşma sendromu"nu kanıta dayalı tanı saymaz, yabancılaştırıcı davranışı somut davranış ve çocuk üzerindeki etki üzerinden inceler. Sonuca ulaşılabilmesi için çocuğun ilişkiye isteksiz, dirençli veya reddedici olması, tutumun reddedilen ebeveynin davranışlarından kaynaklanan haklı retle ya da çocuğun hizalanma, yakınlık, bağlanma veya başka olgusal etkeniyle açıklanamaması, diğer ebeveynin davranışlarının tutuma doğrudan veya dolaylı yol açması gerekir.[73] Kavram, çalışmada klinik tanı olmaktan ziyade dayanakları araştırılması gereken iddiayı ifade etmektedir. Olgusal ayrıştırmanın merkezinde çocuk güvenliği bulunmaktadır. Haklı uzaklaşma ile yönlendirici davranış farklı veri kümeleriyle sınanmaktadır.

Meier'in ABD'de yayımlanmış yargı kararlarını inceleyen çalışması, istismar iddialarına yabancılaştırma karşı iddiasının eşlik ettiği dosyalarda velayet sonuçları bakımından örüntüler göstermektedir.[74] Çalışma tek tek iddiaların doğruluğunu veya kararların isabetini belirlemese de, karşılaştırmalı değeri, şiddet ve istismar iddialarının yabancılaştırma söylemi içinde yeterince araştırılmadan ikincilleştirilmemesi gerektiğine ilişkin risk uyarısı sunmasıdır.

Sheehy ve Boyd'un Kanada aile hukuku kararları incelemesi de şiddet ile yabancılaşma iddialarının birlikte ileri sürüldüğü bazı dosyalarda şiddetin yeterince dikkate alınmadığı örüntüler saptamaktadır.[75] Türk hukuku bakımından normatif kaynak olmayan çalışma, yabancılaştırıcı davranış iddiasının çocuğun korkusu, şiddete maruziyeti ve güvenlik ihtiyacını açıklayan olguların yerine geçirilmesinin riskini göstermektedir. Kanada örneği şiddetin görünürlüğünü koruma gereğini güçlendirmektedir. Çocuğun korkusu ve güvenlik ihtiyacı kendi olgusal ağırlığıyla değerlendirilmelidir.

Türk hukukunda kişisel ilişkinin sınırı ve çocuğun korunması bağımsız normatif zemine sahiptir. TMK m.324 kişisel ilişkinin çocuğun huzurunu tehlikeye düşürdüğü veya diğer kanuni koşulların gerçekleştiği hâllerde ilişkinin sınırlandırılması ya da kaldırılmasına, m.346–348 ise menfaat ve gelişim tehlikesinde koruyucu müdahaleye imkân verir. Türkmen de ilişkinin üstün yarara göre belir-

---

73 Family Justice Council, *Guidance on Responding to a Child's Unexplained Reluctance, Resistance or Refusal to Spend Time with a Parent and Allegations of Alienating Behaviour* (n 61) paras 1–4, 10, 14–21, 74–75.

74 Joan S Meier, 'U.S. Child Custody Outcomes in Cases Involving Parental Alienation and Abuse Allegations: What Do the Data Show?' (2020) 42(1) Journal of Social Welfare and Family Law 92.

75 Elizabeth Sheehy and Susan B Boyd, 'Penalizing Women's Fear: Intimate Partner Violence and Parental Alienation in Canadian Child Custody Cases' (2020) 42(1) Journal of Social Welfare and Family Law 80.

lenmesi ve gerektiğinde gözetimli temasın değerlendirilmesini vurgular.[76] Demir, kişisel ilişkinin kurulmasındaki güçlüğün üçüncü kişinin gözetimiyle aşılabildiği durumlarda ilişkinin gözetim altında yürütülebileceğini belirtmektedir.[77] Temasın sürdürülmesi veya genişletilmesi güvenlikten bağımsız, kendiliğinden üstün bir amaç değildir. Koruma hükümleri temas biçiminin risk bulgularına göre farklılaştırılmasını sağlamaktadır. Psikososyal değerlendirme ise temasın çocuk üzerindeki etkisini hukuki müdahaleye bağlamaktadır.

Şiddet bağlamında 6284 sayılı Kanun daha özel koruma imkânları getirmektedir. m.5/1-ç, daha önce verilmiş kişisel ilişki kararı varsa ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, sınırlandırılması veya kaldırılmasına, m.5/3 ise hâkimin ÇKK tedbirleriyle birlikte TMK uyarınca velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki hakkında karar vermesine imkân tanır.[78] Şiddet riski böylece soyut psikososyal değişken değil, doğrudan hukuki sonuç doğurabilen bir olgudur.

6284 şiddet bulgusunu kişisel ilişki düzenine doğrudan bağlamaktadır. Güvenlik değerlendirmesi mesleki gözlem ile hukuki korumayı ilişkilendirmektedir.

C. Risk Değerlendirmesinde Mesleki Denge ve Kavramsal Açıklık

Mesleki denge her iddiayı olgusal dayanağı ve çocuk üzerindeki etkisiyle sınamayı gerektirmektedir. Güvenlik önceliği korunurken diğer makul açıklamalar da somut verilerle değerlendirilmektedir.

Sullivan, Pruett ve Johnston'un çok etkenli yaklaşımı, ilk açıklamaya sabitlenme ve yalnız doğrulayan verileri seçme riskini azaltmak için birden fazla hipotezin, destekleyen ve zayıflatan verilerle sınanmasını önerir.[79] Sosyal incelemede her önemli iddianın kaynağı, destekleyici ve karşıt bilgiler, makul alternatifler ile çocuğun güvenliği ve işlevselliğine etkisi ayrı gösterilmelidir. Muhakeme zinciri görünür olduğunda uzman kanaati kavramsal etiketten ayrılarak denetlenebilir mesleki değerlendirmeye dönüşecektir.

Hipotezlerin karşılaştırılması mesleki tarafsızlığı kanıta dayalı sınamayla kurmaktadır. Çocuğun beyanı yaş, olgunluk, ilişkisel bağlam ve güvenlik verileriyle anlamlandırılmaktadır. Ayırıcı muhakeme matrisin de yöntemsel gerekçesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda VI. bölüm ayrıştırılan bilgi alanlarını aynı model içinde bütünleştirmektedir.

---

76 TMK (n 1) m 324, 346–348; Türkmen (n 15) 1136–1138, 1141–1142.

77 Remzi Demir, 'Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocukla Kişisel İlişki Kurulması' (2020) 25(42) Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 169, 188.

78 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, RG 20 Mart 2012, Sayı 28239, m 1, 5/1-ç, 5/3.

79 Sullivan, Pruett and Johnston (n 27) 73.

VI. RİSK–ÇOCUK SESİ–SOSYAL İNCELEME MATRİSİ: KAVRAMSAL MODEL ÖNERİSİ

A. Modelin Amacı ve Kullanım Sınırı

Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi, sosyal incelemede üretilen psikososyal bilgi ile üstün yarara ilişkin hukuki muhakeme arasındaki bağlantıyı görünür kılmak için geliştirilmiştir. Matris, kanunda tahdidî sayılmış kriterler listesi, puanlama sistemi, karar algoritması veya ampirik olarak doğrulanmış ölçek değildir. TMK'nın velayet, bakım-gelişim, kişisel ilişki ve koruma hükümleri ile çocuk hakları normları esas alınarak çalışma kapsamında oluşturulan örnekleyici analitik çerçevedir.[80] Alanların ilgisi ve ağırlığı somut olaya göre değişir. Hiçbir bulgu önceden belirlenmiş karar sonucuna bağlanmaz. Model mevcut normlarla psikososyal bulgular arasındaki analitik yolu düzenlemektedir. Her eksen olgunun hangi hukuki soruya karşılık geldiğini görünür kılmaktadır.

Çocuğun sesi modelin temel bileşenlerinden biridir fakat sonucu kendiliğinden belirlemez. TMK m.339/III çocuğun olgunluğu ölçüsünde düşüncesinin gözetilmesini, ÇHS m.12 ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi dinlenilme ve görüşe gereken ağırlığın verilmesi güvencelerini taşır. Türk yargı uygulaması da uygun yaş ve olgunluktaki beyanı uzman değerlendirmesi ve diğer bilgilerle birlikte ele alır.[81] Mahkeme görüşle bağlı değildir. Matris, görüşün oluşma koşullarını, verilen ağırlığı ve farklı sonucun üstün yarar bakımından gerekçesini görünür kılmaktadır. Çocuk görüşü ağırlığı açıklanması gereken katılım unsurudur. Oluşma koşulları ile hukuki sonuç arasındaki bağ karar etkisini görünür hâle getirmektedir.

İkinci tasarım ilkesi yöntemsel şeffaflıktır. Çoklu veri tek başına yeterli değildir. Bilginin kaynağı, birbirini destekleyen veya sınırlayan bilgiler ve belirsizlikler de gösterilmelidir. Bow ve Quinnell ile AFCC standartları, veri kaynağı, değerlendirme süreci ve görüş dayanaklarının açıklanmasının önemini desteklemektedir.[82] Amaç, mesleki kanaate götüren yolun izlenebilmesidir. Yöntemsel şeffaflık veri çokluğunu analitik açıklığa dönüştürmektedir. Kaynağı ve sınırı belirtilen bilgi mesleki kanaatin kuruluşunu görünür kılmaktadır.

Üçüncü tasarım ilkesi güvenlik duyarlılığıdır. Şiddet, ihmal, zararlı ebeveynlik, temas reddi ve yabancılaştırıcı davranış iddiaları tek açıklamaya indirgenmez. Güvenlik öncelenirken makul alternatifler de somut dayanaklarıyla sınanır.[83] Güvenlik

---

80 TMK (n 1) m 182–183, 323–324, 339–340, 346–348; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (n 29) m 41; *General Comment No 14* (n 11) paras 5–6.

81 TMK (n 1) m 339/III; Dural, Öğüz and Gümüş (n 2) 368; *General Comment No 12* (n 36) paras 28–30; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (n 5) m 3, 6; Yargıtay 2 HD, E 2016/20353, K 2017/544, 17 Ocak 2017 (n 34); *M.M.E. ve T.E.* (n 38); *Özgür Özmen* (n 38).

82 Bow and Quinnell (n 60) 172–175; AFCC, *Model Standards* (n 58), sections 11–12.

83 Sullivan, Pruett and Johnston (n 27) 72–73; Family Justice Council (n 61) paras 10, 14–21.

duyarlılığı risklerin erken araştırılmasını sağlamaktadır. Alternatif açıklamaların karşılaştırılması değerlendirmeyi tek etikete bağlanan hatalardan korumaktadır.

Dördüncü tasarım ilkesi çocuk dostu karar iletişimine ilişkin usul duyarlılığıdır. Türk hukukunda her velayet kararının hâkim tarafından doğrudan çocuğa açıklanmasını emreden genel bir kanun hükmü bulunduğu ileri sürülmemektedir. BM Çocuk Hakları Komitesinin geri bildirim yaklaşımı, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Konseyi rehberi, çocuğun süreç ve sonuçlar hakkında anlayabileceği biçimde bilgilendirilmesini destekler.[84] Dimopoulos'un çocuk açısından erişilebilir karar iletişimine ilişkin yaklaşımıyla uyumlu olarak modelin bu boyuttaki işlevi çocuğun görüşüne verilen ağırlığın ve karar etkisinin çocuk dostu usul bakımından açıklanabilir olmasını güçlendirmektir.[85] Karar iletişimi katılımın tamamlayıcı boyutudur. Model görüşe verilen ağırlığı çocuk açısından anlaşılabilir gerekçeyle ilişkilendirmektedir.

B. Matrisin Yapısı

Matris risk, çocuğun sesi ve sosyal inceleme bileşenlerinden oluşmaktadır. Üstün yarar üst normatif ölçüt, gerekçeye aktarım ise kesitsel kontroldür.

Tablo 1 yedi değerlendirme eksenini ayrı sorularla düzenlemektedir. Ortak velayet ve kişisel ilişki biçimleri, eksenlerden elde edilen bulgularla tartılan karar seçenekleridir.

Tablo 1. Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi

Değerlendirme ekseni	Sosyal incelemede analitik soru	Hukuki ve normatif dayanak	Hukuki gerekçeye aktarım
Güvenlik	Çocuk fiziksel, duygusal veya cinsel yönden mevcut ya da öngörülebilir bir zarar riski altında mı?	TMK m.346–348, ÇHS m.3 ve 19	Belirlenen güvenlik riski ile velayet ve kişisel ilişki seçeneği arasındaki bağlantı açıklanır.
Aile içi şiddet ve ihmal	Şiddet, korku, zorlayıcı kontrol, ihmal, istismar veya çocuğun şiddete tanıklığına ilişkin göstergeler var mı?	TMK m.324, 346–348, 6284 sayılı Kanun, ÇHS m.19	İddiaların hangi verilerle araştırıldığı, çocuk üzerindeki etkileri ve karar bakımından taşıdığı ağırlık gösterilir.
Ebeveynlik kapasitesi	Bakım, istikrar, duygusal erişilebilirlik, sınır koyma, sağlık ve eğitim takibi ile sosyal destek kapasitesi yeterli mi?	TMK m.339–340, uzman değerlendirmesi bakımından 4787 sayılı Kanun m.5	Hangi ebeveynlik göstergelerinin karar seçeneğini desteklediği veya sınırladığı açıklanır.
Çocuğun sesi	Çocuk ne söylüyor, neyi ifade etmekte güçlük yaşıyor ve görüşünü hangi koşullarda oluşturup açıklıyor?	TMK m.339/III*, ÇHS m.12, ÇHKİAS m.3 ve 6, ilgili yüksek yargı kararları	Görüşe verilen ağırlık yaş, olgunluk, görüşün oluştuğu koşullar ve diğer dosya verileriyle ilişkilendirilir.

[84] *General Comment No 12* (n 36) para 45; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (n 5) m 3; Council of Europe, *Guidelines on Child-Friendly Justice* (n 5).

[85] Dimopoulos (n 52).

Değerlendirme ekseni	**Sosyal incelemede analitik soru**	**Hukuki ve normatif dayanak**	**Hukuki gerekçeye aktarım**
Sadakat çatışması ve baskı	Çocuğun beyanı korku, suçluluk, yönlendirme, koruma isteği veya bağlılık baskısından etkilenmiş olabilir mi?	ÇHS m.12, ÇHKİAS m.3 ve 6, 4787 sayılı Kanun m.5 kapsamında uzman değerlendirmesi	Beyanın ilişkisel bağlamı ve yorumlanmasını sınırlayan koşullar açıkça gösterilir.
Psikososyal işlevsellik	Okul, sağlık, davranış, kaygı, sosyal ilişkiler ve gelişimsel göstergeler çocuğun mevcut ve olası yaşam düzeni hakkında ne göstermektedir?	TMK m.183, 339–340, AYM'nin somut ve objektif veriye dayalı değerlendirme çizgisi	Gündelik yaşam verileri ile önerilen velayet veya kişisel ilişki düzeninin çocuk üzerindeki muhtemel etkisi ilişkilendirilir.
Kişisel ilişki güvenliği	Kişisel ilişkinin serbest, kademeli, destekli, refakatçi eşliğinde, sınırlı veya kaldırılmış biçimde düzenlenmesini gerektiren bir durum var mı?	TMK m.182/III, 323–324, şiddet bağlamında ve daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kararı bulunması hâlinde 6284 sayılı Kanun m.5/1-ç	Temasın biçimi, süresi ve koşulları belirlenen riskler ve çocuğun güvenliğiyle ilişkilendirilerek açıklanır.
Gerekçeye aktarım — kesitsel kontrol	Sosyal inceleme bulgularının hangileri hukuki sonuç bakımından önem taşımakta ve bunlar karar gerekçesinde nasıl karşılık bulmaktadır?	Anayasa m.141/III, Genel Yorum No.14, M.Ö., Hilal Erdaş, Özgür Özmen ile M.M.E. ve T.E. kararları	Psikososyal bulgu ile hukuki sonuç arasında açık, izlenebilir ve denetlenebilir muhakeme bağı kurulur.

** TMK m.339/III, ana ve babanın velayeti kullanırken çocuğun olgunluğu ölçüsünde düşüncesini göz önünde tutmasına ilişkin iç hukuk normudur. Hüküm, mahkemenin çocuğu dinlemesini düzenleyen doğrudan bir usul kuralı değildir. Yargısal süreçte çocuğun dinlenilmesine ve görüşünün değerlendirilmesine ilişkin güvenceler ayrıca ÇHS m.12, ÇHKİAS m.3 ve 6 ile ilgili yargı kararları çerçevesinde değerlendirilir.*

C. Eksenlerin Analitik Açıklaması

Güvenlik ile aile içi şiddet ve ihmal eksenleri yakın ancak farklıdır. Güvenlik, mevcut veya öngörülebilir zararı, şiddet ve ihmal ekseni riskin kaynağını, niteliğini ve çocuk üzerindeki etkisini ayrıştırır. Temas istememenin nedenleri incelenirken şiddet, zararlı ebeveynlik ve diğer makul açıklamalar erken aşamada araştırılmalıdır.[86] Sosyal inceleme, şiddet veya ihmal iddiasını sıradan ebeveyn çatışmasına indirgemeden korku, kontrol, tanıklık, ihmal veya doğrudan zarar deneyimini ayrıca değerlendirmelidir.[87] Ayrım risk ile risk kaynağını farklılaştırmaktadır. Güvenlik olası zararı, şiddet ve ihmal ise zararın oluşumunu açıklamaktadır.

Ebeveynlik kapasitesi çocuğun psikososyal işlevselliğinden ayrılmaktadır. İlki bakım, güvenlik, duygusal erişilebilirlik, sınır koyma, sağlık-eğitim takibi ve sosyal destek gereksinimlerini karşılama kapasitesine yönelir. Kayma'nın bulguları bu çok boyutlu yapıyı göstermektedir.[88] Bağlanma bilgisi ilişki ağları ve bakım sürekliliğini anlamaya yardım edebilir ancak hangi ebeveynin daha iyi

86 Cafcass (n 72) 9–17; Family Justice Council (n 61) paras 14–21.

87 TMK (n 1) m 324, 346–348; 6284 sayılı Kanun (n 78) m 5/1-ç, 5/3.

88 Kayma (n 6) 491.

bakım vereceğini tanılayan sonuç üretemez.[89] Kapasite somut bakım göstergeleri üzerinden değerlendirilmelidir. Ebeveynlik kapasitesi ile çocuk işlevselliği farklı bilgi düzeyleridir. İlki bakımı, ikincisi bakım düzeninin çocuk yaşamındaki karşılığını göstermektedir.

Çocuğun sesi ile sadakat çatışması ve baskı da ayrı değerlendirilmelidir. İlk eksen görüşün içeriği, yaş-olgunluk ve katılım koşullarına, ikincisi sözün oluştuğu ilişkisel koşullara odaklanır. Lundy'nin alan, ses, dinleyici makam ve etki boyutları anlamlı katılımın koşullarını gösterir.[90] Aydos ve Köksal-Akyol'un aktardığı uzman değerlendirmeleri, çocuğun kendi fikrini ifade edip etmediği, ebeveyn etkisi ve kullandığı kavramları anlayıp anlamadığı gibi hususların önemini göstermektedir.[91] Korku, suçluluk veya koruma isteği beyanı otomatik geçersiz kılmamakta, yorumlanacağı bağlamı açıklamaktadır. Çocuk görüşü ile ilişkisel baskının ayrıştırılması hak ve bağlamı birlikte korumaktadır. Korku, suçluluk ve yönlendirme etkileri ayrıca değerlendirilmektedir.

Psikososyal işlevsellik, ebeveyn yeterliliğinden çok çocuğun gündelik yaşamındaki sonuçlara yönelir. Okul, sağlık, uyku-yeme düzeni, kaygı, davranış, sosyal ilişkiler ve gelişimsel uyum verileri mevcut veya önerilen yaşam düzeninin çocuk üzerindeki etkisini anlamaya yardım eder. Bülbül ve Kaygusuz'un sosyal inceleme raporları çalışması da gelişimsel değerlendirmelerin önemini destekler.[92] Ebeveynin bakım kapasitesi ile çocuğun o düzen içindeki fiilî işlevselliği ayrıldığında neden-sonuç bağlantısı daha açık kurulabilir. Psikososyal işlevsellik kararın gündelik sonuçlarını görünür kılmaktadır. Okul, sağlık ve sosyal uyum verileri düzenlemenin çocuk üzerindeki etkisini göstermektedir.

Kişisel ilişki güvenliği, risk bulgularının temas kararına nasıl dönüştürüleceği sorusuna odaklanır. Üstün yarar ilişkinin kurulması kadar içeriğini, koşullarını, değiştirilmesini ve kaldırılmasını da yönlendirir.[93] TMK m.324 ilişkiyi sınırlandırma veya kaldırmaya, şiddet bağlamında 6284 m.5/1-ç ise daha önce verilmiş kişisel ilişki kararı bulunduğunda refakat, sınırlandırma veya kaldırmaya hukuki zemin sağlar. Risk ile temasın biçimi, süresi ve koşulları arasındaki bağ ayrıca açıklanmalıdır. Kişisel ilişki güvenliği risk bulgusunu temas koşullarına çevirmektedir. Süre, biçim ve destek düzeyi güvenlikle ilişkilendirildiğinde gerekçe somutlaşmaktadır.

Gerekçeye aktarım diğer yedi eksenle aynı türden psikososyal alan değil, tümüne uygulanan kesitsel kontroldür. Üstün yararın gerekçede somutlaşması, verilerin toplanmasının yanında hangi veriye neden ağırlık verildiği ve sonuca

89 Forslund, Hammarlund and Granqvist (n 28).

90 European Commission (n 42).

91 Aydos and Köksal-Akyol (n 8).

92 Bülbül and Kaygusuz (n 63) 78, 82.

93 TMK (n 1) m 182/III, 323–324; 6284 sayılı Kanun (n 78) m 5/1-ç; Türkmen (n 15) 1136–1138.

nasıl bağlandığının açıklanmasını gerektirir. AYM kararlarında somut-objektif veri, uzman değerlendirmesi, fiilî yaşam koşulları, riskler ve çocuk beyanının sonuçla ilişkilendirilmesine yönelik ortak çizgi bulunmaktadır.[94] Matris, rapor bulgusu ile hüküm arasındaki muhakeme bağını izlenebilir kılmayı amaçlamaktadır. Kesitsel kontrol eksenleri tek muhakeme zincirinde birleştirmektedir. Bulguların ağırlığı ve hukuki etkisi açıklandığında denetlenebilirlik güçlenmektedir.

D. Matrisin Analitik İşleyişi

Matris, bilgi ve bağlamın oluşturulması, analitik ayrıştırma ve hukuki değerlendirmeye elverişli mesleki kanaatin kurulması olmak üzere üç bağlantılı işlem üzerinden uygulanmaktadır. Yeni bilgi ortaya çıktıkça aşamalar yeniden değerlendirilebilmektedir.

İlk işlem bilgi ve bağlamın oluşturulmasıdır. Akay ve arkadaşları, bütüncül çocuk değerlendirmesinde çoklu bilgi kaynaklarına ulaşmanın değerini vurgulamakta; ebeveynler, öğretmenler ile yakın ve uzak çevreyi bu kaynaklar arasında saymaktadır.[95] Çocuk, ebeveynler ve gerektiğinde kardeşler yanında okul, sağlık, sosyal hizmet ve diğer yardımcı kaynaklardan edinilen bilgiler yaşam çevresini çoklu veri temelinde değerlendirmeyi sağlamaktadır. Aydos ve Köksal-Akyol yardımcı kaynakların uzman kanaati bakımından önemini göstermektedir.[96] Sosyal inceleme böylece salt ebeveyn iddialarını karşılaştırmak yerine çocuğun aile, okul, sağlık, bakım ve destek çevresini incelemektedir. Bu bağlamda çoklu veri çocuğun yaşamını geniş bir çevrede değerlendirmektedir. Kaynakların uyum ve ayrışması açıklandığında bilgi toplama da analitik işlev kazanmaktadır.

İkinci işlem analitik ayrıştırmadır. Toplanan veriler yedi değerlendirme alanında sınıflandırılır, aralarındaki ilişkiler korunurken her bulgunun hangi soruya cevap verdiği ve mesleki kanaatteki işlevi açıklanır. Kayma'nın çalışmasında raporlamanın değerlendirme sürecinde en fazla zaman alan aşama olduğu görülmektedir.[97] Matris bakımından söz konusu bulgu, analitik ayrıştırma ile yazılı mesleki kanaat arasındaki bağlantının açık kurulmasının önemini desteklemektedir. Analitik ayrıştırma raporlamayı gerekçeli mesleki değerlendirmeye taşımaktadır. Her bulgunun işlevinin gösterilmesi yazılı kanaatin açıklığını güçlendirmektedir.

Son aşamada risk, çocuk görüşü, ebeveynlik kapasitesi, psikososyal yaşam verileri ve kişisel ilişki önerisinin dayanakları birlikte değerlendirilerek mesleki

---

94 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (n 29) m 141/III; *Hilal Erdaş* (n 18) paras 48–51; *M.Ö.* (n 66) paras 23–24, 27; *Özgür Özmen* (n 38) paras 8, 11–12; *M.M.E. ve T.E.* (n 38) paras 166–168, 175.

95 Osman Akay, Derya Bayrı Mengilli, Fatih Cebeci and Gülcan Urhan, 'Çocuk Çizimlerinin Ekolojik Yaklaşımla İlişkisinin Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi' (2023) 4(1) Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi 111, 113.

96 Aydos and Köksal-Akyol (n 8).

97 Kayma (n 6) 489–490.

kanaat oluşturulmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı, olgusal dayanakları ve değerlendirme yolunu yargısal muhakemeye elverişli biçimde ortaya koymaktadır.

Hilal Erdaş ve M.Ö. kararları,[98] uzman görüşü, somut-objektif veri ve gerekçelendirme arasındaki bağlantıyı görünür kılar. Hilal Erdaş ortak velayetin çocuk yararına uygunluğunda bilimsel veriler, ebeveyn ve uygun yaştaki çocuk görüşleri, ihtilaf ve sürdürülebilirliği, M.Ö. ise özenli inceleme, ayrıntılı takdir gerekçesi ve yeterli bilimsel raporlarla objektif veri gereğini öne çıkarmaktadır. Kararlar uzman bilgisini araştırma ve gerekçelendirme kalitesiyle ilişkilendirmektedir. Somut veri ile takdir gerekçesi matrisin hukuki aktarımına karşılık gelmektedir.

Özgür Özmen ile M.M.E. ve T.E. kararlarında[99] fiilî yaşam koşulları, çocuk beyanı, uzman değerlendirmesi ve risk olgularının yargısal muhakemeye taşınması önem kazanmaktadır. Özgür Özmen ciddi risk iddialarının ve rapor yeterliliğinin araştırılmasını, M.M.E. ve T.E. velayet çatışmasının psikolojik etkileri, uzman raporları, olgunluk ve beyanın birlikte değerlendirilmesini göstermektedir. Kararlar, raporun varlığından çok belirleyici olguların ayrıştırılması ve sonuçla ilişkisinin açıklanması gerektiğine işaret etmektedir. Kararlar risk ve çocuk beyanını güncel yaşam koşullarıyla ilişkilendirmektedir. Matris ise psikososyal veri ile hukuki gerekçe arasındaki yolu görünür kılmaktadır.

VII. TARTIŞMA

Analitik gövdenin birlikte okunması, velayet uyuşmazlıklarında belirleyici güçlüğün bilgi eksikliğinden çok farklı bilgi türlerinin hukuki ağırlığının açıklanmasında yoğunlaştığını göstermektedir. Maddi hak, yorum ilkesi ve usul kuralı boyutları birlikte düşünüldüğünde yalnız sonucun çocuk yararına olduğu değil, hangi olgular ve tartma işlemiyle sonuca ulaşıldığı gösterilmelidir.[100] Normatif ölçüt, araştırılan olgunun çocuk yaşamındaki karşılığı ve karara etkisi birlikte gösterildiğinde denetlenebilir bir gerekçelendirme standardına dönüşmektedir. Matris, sosyal inceleme bulgusunun hangi hukuki sorun bakımından anlam taşıdığını ve sonuca nasıl bağlandığını açıklarken Türk hukukunda ve sosyal inceleme literatüründe dağınık bulunan değerlendirme gereklerini izlenebilir muhakeme zincirinde birleştiren modeldir.

Hukuk ile sosyal hizmet aynı karar alanına farklı bilgi işlevleriyle katkı sunmaktadır. Türk hukukunda bakım-gelişim sorumluluğu, kişisel ilişkinin sınırları, koruma, çocuk görüşü ve değişen koşullar farklı normlarda, uzman bilgisinin kullanımı ise 4787 sayılı Kanun ve uygulama düzenlemelerinde karşılık bulur.[101]

---

98 *Hilal Erdaş* (n 18) paras 48–51; *M.Ö.* (n 66) paras 23–24, 27.

99 *Özgür Özmen* (n 38) paras 8, 11–12; *M.M.E. ve T.E.* (n 38) paras 166–167.

100 UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No 14* (n 11) paras 5–6; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (n 29) m 41/III–IV; TMK (n 1) m 182–183, 323–324, 339–340, 346–348; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (n 11) m 3.

101 TMK (n 1) m 182–183, 323–324, 339–340, 346–348; 4787 sayılı Kanun (n 3) m 5; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği (n 4) m 36.

Normatif düzen çocuğun korunması, katılımı ve bakım ilişkileri için hukuki sınırı kurarken sosyal hizmet bilgisi söz konusu sınırların yaşantısal karşılığını ortaya çıkarmaktadır. Disiplinlerarası katkının özgün değeri, psikososyal bulgunun hangi hukuki soruya cevap verdiğinin açıklanmasında belirginleşmektedir. Matris, iki bilgi alanını gerekçelendirme sorumluluğunda buluşturan analitik bir köprü işlevi kazanmaktadır.

Sosyal inceleme raporunun tartışmadaki önemi, uzman görüşünün yargısal otoriteyle rekabetinden ziyade kararın olgusal temelini nasıl güçlendirdiği noktasında yoğunlaşmaktadır. Taşatan'ın değerlendirmesi ve Türkiye'deki uygulama araştırmaları birlikte okunduğunda sorun "rapor mu, hâkim mi karar verir?" ikiliği değildir.[102] Rapor kalitesi böylece mesleki teknik yeterliliğin yanında yargısal gerekçenin olgusal güvenilirliğini etkileyen bir unsur hâline gelmektedir. Görüşme koşulları, kaynak çeşitliliği, açıklanan sınırlılıklar ve mesleki kanaate giden yol, mahkemenin uzmanlık bilgisini hangi ağırlıkla değerlendireceğini doğrudan etkilemektedir. Uzmanlık otoritesi ile yargısal sorumluluk arasındaki sınır, raporun açıklanabilirliği arttıkça daha işlevsel hâle gelmektedir.

Çocuk görüşü ile risk değerlendirmesi birlikte ele alındığında ortak bir bilgi sorunu ortaya çıkmaktadır. Görünür beyanın hukuki ağırlığı, oluştuğu koşullar ve alternatif açıklamalarla birlikte belirlenmektedir. TMK m.339/III çocuk düşüncesinin medeni hukuktaki değerini gösterir. ÇHS m.12 ve ÇHKİAS normatif çerçeveyi, yüksek yargı uygulaması ise görüşün yaş, olgunluk ve somut olayla birlikte değerlendirilmesini iç hukukta somutlaştırır.[103] Katılımın yargısal değeri, görüşün kayda geçirilmesinden yaşantısal bağlamının anlaşılmasına doğru genişlemektedir. Sullivan, Pruett ve Johnston ile Family Justice Council, ilk açıklamaya sabitlenmenin ve yalnız doğrulayan verileri aramanın riskini göstermektedir.[104] İki kaynak hattının kesiştiği nokta, değerlendirmeyi beyanın içeriğinden bağlama, bağlamdan olası açıklamalara ve oradan hukuki ağırlığa taşıyan aşamalı muhakemedir. Çocuğun sözünün değerlendirilmesi ile güvenlik araştırması, aynı muhakemede farklı fakat birbirini besleyen işlevler üstlenmektedir. Aşamalı muhakeme, çocuğun sözünün anlamını korurken risk iddialarını somut dayanakları üzerinden sınamaya imkân vermektedir.

Ortak velayet, modelin sonuç üretme biçimini sınayan somut bir örnek sunmaktadır. İletişim ve iş birliği, çatışmanın niteliği, fiilî bakım düzeni ve sürdü-

---

[102] Taşatan (n 12) 393–394; Kesen and Bilgin, 'Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamalarının Hâkimlerin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi' (n 55) 478; Kayma (n 6) 483–484, 486, 490; Buz, Düzyurt and Sağlam (n 62) 7, 27.

[103] TMK (n 1) m 339/III; Dural, Öğüz and Gümüş (n 2) 368; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (n 11) m 12; Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (n 5) m 3, 6; Yargıtay 2 HD, E 2016/20353, K 2017/544, 17 Ocak 2017 (n 34); *Özgür Özmen* (n 38) para 8; *M.M.E. ve T.E.* (n 38) paras 167–168; European Commission (n 42); Wågby Gräfe (n 44).

[104] Sullivan, Pruett and Johnston (n 27) 72–73; Family Justice Council (n 61) paras 10, 14–21; TMK (n 1) m 324, 346–348; 6284 sayılı Kanun (n 78) m 5/1-ç, 5/3.

rülebilirlik ayrıca değerlendirilmelidir.[105] Hilal Erdaş[106] kararının önemi de soyut hukuki imkândan çok, somut olayda uygulanabilirlik ve çocuk yararının yeterli araştırma ve gerekçeyle gösterilmesi gerektiğini ortaya koymasıdır. Model, sonuç birliği aramaktan çok karar seçeneğinin hangi olgusal ve normatif bağlantıyla gerekçelendirildiğine odaklanmaktadır. Aynı olguların farklı dosyalarda farklı ağırlık kazanabilmesi, açıklama disiplininin sonuç standardizasyonundan daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Ortak velayet bakımından yaklaşımın değeri, soyut uygulanabilirliği çocuğun günlük bakım düzeni ve sürdürülebilirlik koşullarıyla ilişkilendirmesinde ortaya çıkmaktadır.

Yüksek yargı kararları, modelin gerekçelendirme odağını Türk hukukundaki denetim ölçütleriyle buluşturmaktadır. M.Ö.[107] ayrıntılı takdir gerekçesi, yeterli bilimsel görüş ve objektif veri ile risk–üstün yarar bağını, Özgür Özmen[108] uzman incelemesinin ciddi risk iddialarını ve fiilî yaşam koşullarını araştırmaya elverişliliğini, M.M.E. ve T.E.[109] ise psikolojik deneyim, olgunluk, beyan ve uzman raporlarının üstün yarar ve ilgili-yeterli gerekçeyle ilişkisini görünür kılmaktadır. Yüksek yargı çizgisi, uzman verisinin kapsamını gerekçe yükümlülüğüyle birlikte değerlendiren bütünleşik bir denetim anlayışı ortaya koyar. Olgunun güvenilir biçimde kurulması ve hukuki ağırlığının açıklanması, modelin iki ardışık kalite eşiğini oluşturmaktadır. Raporun yargısal etkisi, uzman önerisinin kabul oranından çok bulgunun gerekçe içinde ne ölçüde açıklanabildiğiyle biçimlenmektedir.

Modelin uygulama değeri, kararın kuruluş yolunu karşılaştırılabilir hâle getirme potansiyelinde bulunmaktadır. Açıklık, izlenebilirlik, kaynak çeşitliliği ve gerekçe kalitesi, matrisin ileride ampirik olarak sınanabileceği gözlenebilir boyutlar sunmaktadır. Böylece matris, belirli karar sonuçlarını standardize eden bir araçtan ziyade gerekçelendirme kalitesini sistematik biçimde incelemeye açan analitik bir çerçeve olarak konumlanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Velayet uyuşmazlıklarında çocuğun üstün yararının korunması, sadece hangi ebeveyne velayet verileceğinin veya kişisel ilişkinin nasıl düzenleneceğinin belirlenmesiyle tamamlanmaz. Asıl mesele, ulaşılan sonucun çocuğun yaşam gerçekliği bakımından neden en uygun seçenek olduğunun ortaya konulabilmesidir. Üstün yararın soyut bir değer yargısından somut bir hukuki ölçüte dönüşebilmesi, çocuğun güvenliği, görüşü, bakım ve yaşam koşulları ile ilişkisel deneyimlerinin

[105] Öztürk (n 18) 1023–1028, 1045–1047; Demircioğlu (n 18) 319–321; Birinci Uzun (n 22) 148–155, 163–164.

[106] *Hilal Erdaş* (n 18) paras 48–51.

[107] *M.Ö.* (n 66) paras 23–24, 27.

[108] *Özgür Özmen* (n 38) paras 8, 11–12.

[109] *M.M.E. ve T.E.* (n 38) paras 166–168, 175.

araştırılmasını gerektirir. Elde edilen psikososyal bilginin hukuki muhakemede taşıdığı anlamın da açıkça gösterilmesi gerekir. Kararın çocuk yararına olduğunu söylemek ile neden çocuk yararına olduğunu göstermek arasındaki mesafe, velayet yargılamasının en kritik gerekçelendirme alanını oluşturmaktadır.

Risk–Çocuk Sesi–Sosyal İnceleme Matrisi, söz konusu mesafeyi azaltmaya yönelik kavramsal bir değerlendirme modeli sunmaktadır. Modelin asıl katkısı yeni velayet ölçütleri önermekten çok, hukuk ile sosyal hizmetin farklı bilgi üretme biçimlerini aynı muhakeme sürecinde buluşturmasıdır. Hukuk, kararın normatif sınırlarını ve sonuçlarını belirlerken sosyal inceleme çocuğun gündelik yaşamını, ilişkilerini, kaynaklarını, kırılganlıklarını ve risklerini açığa çıkarmaktadır. Matris iki alanı birbirinin yerine geçirmeden ilişkilendirmeyi amaçlar. Model, belirli bir sonucu tarif etmek yerine psikososyal bulgu ile hukuki sonuç arasındaki gerekçe bağını yapılandırmayı hedeflemektedir.

Sosyal inceleme raporunun değeri, önerisinin mahkeme tarafından benimsenip benimsenmemesinden çok, veri ile mesleki kanaat arasındaki analitik yolun açık ve izlenebilir olmasına bağlıdır. Yargısal karşılığı, belirleyici uzman bulgularının hangi hukuki değerlendirmede neden önem kazandığının gerekçeden anlaşılabilmesidir. Uzmanın mesleki değerlendirmesi ile hâkimin karar yetkisi arasındaki sağlıklı ilişki, yetki paylaşımından değil, görevlerin birbirini tamamlayan açıklık içinde yürütülmesinden doğmaktadır.

Uygulamanın güçlendirilmesi yalnız rapor şablonlarının değiştirilmesine indirgenmemelidir. Nitelikli sosyal inceleme için mahrem ve gelişimsel açıdan uygun görüşme ortamlarının sağlanması, incelemeye yeterli zaman ayrılması, okul, sağlık ve diğer yardımcı bilgi kaynaklarına erişimin kolaylaştırılması, adli destek görevlilerine sürekli eğitim ve mesleki süpervizyon imkânı sunulması önem taşır. Özellikle şiddet ve temas sorunlarının ayrıştırılması ile çocukla görüşme yürütme alanlarında uzmanlaşmanın desteklenmesi gerekir. Raporlamada katı bir form yerine veri kaynağı, değerlendirme, mesleki kanaat ve öneri arasındaki bağlantının izlenmesini sağlayan ortak fakat esnek bir yapı tercih edilmelidir. Mahkeme kararlarında uzman bulgularının nasıl değerlendirildiğinin açıkça gösterilmesi, sosyal incelemenin dosyada bulunan bir belge olmaktan çıkıp gerekçeli muhakemeye gerçekten katılmasını sağlayacaktır. Çocuğun katılım gösterdiği süreçlerde görüşüne verilen ağırlığın ve kararın yaşamındaki temel etkilerinin yaşına ve olgunluğuna uygun iletişim yollarıyla aktarılması, kanuni bir yükümlülük olarak değil çocuk dostu usul standardı bakımından, uygulamanın geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın kavramsal-normatif niteliği, sonraki çalışmalar için açık bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Önerilen matrisin anonimleştirilmiş sosyal inceleme raporları ve mahkeme kararları üzerinde uygulanması, hangi değerlendirme alanlarının sıklıkla eksik kaldığını, çocuk görüşünün gerekçede nasıl karşılık bulduğunu, risk iddialarının ne ölçüde alternatif açıklamalarla sınandığını ve uzman

bulgularının hüküm sonucuna hangi yollarla taşındığını gösterebilir. Adli destek görevlileri ve hâkimlerle yürütülecek çalışmalar, modelin mesleki kullanılabilirliğini ve kurumsal engellerini inceleyebilir. Çocukların kendi deneyimlerini merkeze alan araştırmalar ise hukuken dinlenmiş olmak ile süreç içinde gerçekten duyulduğunu hissetmek arasındaki farkı daha somut biçimde ortaya koyabilir.

Velayet yargılamasının çocuk merkezliliği, karar metninde çocuğun adının geçmesinden ziyade çocuğun yaşam gerçekliğinin kararın gerekçesinde ne ölçüde görünür olduğu ile sınanır. Güvenliği araştırılmamış, sözü bağlamından koparılmış veya yaşam koşulları hukuki sonuçla ilişkilendirilmemiş bir çocuk için üstün yarar, güçlü bir ilke olmasına rağmen soyut kalabilir. Sosyal inceleme ile hukuki muhakeme arasındaki ilişkinin açıklık kazanması ise çocuğu ebeveynler arasındaki uyuşmazlığın konusu olmaktan çıkarıp hakları, deneyimleri ve gelişimsel gereksinimleriyle yargılamanın gerçek öznesi hâline getirecektir. Üstün yararın somut gücü, ilkenin ne kadar sık tekrarlandığından öte, çocuğun yaşamına ilişkin hangi gerçeklerin görüldüğünde, nasıl tartıldığında ve neden belirli bir hukuki sonuca bağlandığında ortaya çıkar.

BEYANLAR

Etik kurul onayı: Çalışma, insan katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren ampirik araştırma niteliği taşımayan kavramsal-normatif incelemedir ve etik kurul izni gerektirmemektedir.

Çıkar çatışması: Yazar, çalışmaya ilişkin çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansal destek: Çalışma için herhangi bir kurum veya kuruluştan finansal destek alınmamıştır.

Araştırma ve yayın etiği: Çalışmanın hazırlanması ve raporlanmasında araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

KAYNAKÇA

Mevzuat ve Yargı Kararları

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 2709 sayılı Kanun, RG 9 Kasım 1982, Sayı 17863 (Mükerrer)

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, RG 8 Aralık 2001, Sayı 24607

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, RG 18 Ocak 2003, Sayı 24997

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, RG 20 Mart 2012, Sayı 28239

7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG 24 Ekim 2019, Sayı 30928

7343 sayılı İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, RG 30 Kasım 2021, Sayı 31675

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, RG 30 Nisan 2021, Sayı 31470

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989, 1577 UNTS 3

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, RG 1 Şubat 2001, Sayı 24305

11 Nolu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek 7 Nolu Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Kanun No 6684, RG 25 Mart 2016, Sayı 29664, Ek 7 No.lu Protokol, m 5 (Türkiye bakımından yürürlük: 1 Ağustos 2016)

M.M.E. ve T.E. Başvurusu, B No 2013/2910, Anayasa Mahkemesi, 5 Kasım 2015

Hilal Erdaş Başvurusu, B No 2018/27658, Anayasa Mahkemesi, 6 Ekim 2021

M.Ö. Başvurusu, B No 2019/36657, Anayasa Mahkemesi, 19 Ekim 2023

Özgür Özmen Başvurusu, B No 2021/17601, Anayasa Mahkemesi, 10 Aralık 2024

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E 2016/20353, K 2017/544, T 17 Ocak 2017

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E 2016/25093, K 2017/95, T 9 Ocak 2017

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E 2021/10606, K 2022/1746, T 24 Şubat 2022

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E 2022/1224, K 2022/3860, T 20 Nisan 2022

İkincil Kaynaklar ve Kurumsal Belgeler

Abik Y, 'Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı' in *Prof. Dr. Şener Akyol'a Armağan* (Filiz Kitabevi 2011) 1–73

Akay O, Bayrı Mengilli D, Cebeci F and Urhan G, 'Çocuk Çizimlerinin Ekolojik Yaklaşımla İlişkisinin Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi' (2023) 4(1) Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi 111

Akçaal M, 'Velâyetin Değiştirilmesi' (2022) 13(1) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 190

Albayrak H and Bulut E, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların veya Tedbir Kararlarının Uygulanması' (2025) 16(62) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 297

Alminde S, 'Listening to Children: A Childist Analysis of Children's Participation in Family Law Cases' (2024) 13(3) Social Sciences 133

American Psychological Association, 'Guidelines for Child Custody Evaluations in Divorce Proceedings' (1994) 49 American Psychologist 677

Association of Family and Conciliation Courts, *Model Standards of Practice for Child Custody Evaluation* (AFCC 2006)

Aydos S and Köksal-Akyol A, 'Velayet Kararlarında Yürütülen Süreç: Uzmanlar Ne Düşünüyor? Ne Yapıyor?' (2020) 31(3) Toplum ve Sosyal Hizmet 904

Barlow A and Ewing J, *Children's Voices, Family Disputes and Child-Inclusive Mediation: The Right to Be Heard* (Bristol University Press 2024)

Birinci Uzun T, 'Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli' (2016) 6(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 135

Bow JN and Quinnell FA, 'A Critical Review of Child Custody Evaluation Reports' (2002) 40(2) Family Court Review 164

Börü L and Parlak Börü Ş, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler' (2022) 71(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1227

Bronfenbrenner U, 'Ecological Models of Human Development' in T Husen and T N Postlethwaite (eds), *International Encyclopedia of Education* (2nd edn, vol 3, Elsevier 1994) 1643

Buz S, Düzyurt K and Sağlam M, 'Aile Mahkemesinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Sosyal İnceleme Raporlarına İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi Örneği' (2015) 26(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 7

Bülbül İ and Kaygusuz S, 'Sosyal İnceleme Raporları Üzerinden Boşanma Sürecindeki Bireylere İlişkin Bir Değerlendirme: Adana Aile Mahkemesi Örneği' (2022) 2(1) Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 67

Cafcass, *Understanding Why a Child Does Not Want to Spend Family Time with a Parent: A Guide to Assessment* (Version 2, Cafcass 2025)

Ceylan E, 'Türk Medeni Kanunu'nda Çocuğun Korunmasıyla İlgili Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi' (2017) 19 Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 349

Council of Europe, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice* (adopted 17 November 2010, Council of Europe Publishing 2011)

Çelebi Ö, 'Cinsiyet Eşitliği ve Çocuğun Üstün Yararının Kesişim Noktası Olarak Boşanmada Velayetin Düzenlenmesi' (2021) 79(1) İstanbul Hukuk Mecmuası 27

Çelik C, 'Velayetin Kaldırılması' (2005) 54(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 255

Demir R, 'Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocuğun Kişiliğinin Korunması' (2019) 9(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 271

Demir R, 'Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocukla Kişisel İlişki Kurulması' (2020) 25(42) Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 169

Demircioğlu HR, 'Boşanmada Ortak (Birlikte) Velayetin Kabulü Sonrası Türk Hukukundaki Durum Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme' (2024) 15(59) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 301

Dikmen A and Cankurtaran Ö, 'Güçlenme Yaklaşımı Bağlamında Adli Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Uygulamasına İlişkin Deneyimleri' (2026) 37(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 397

Dimopoulos G, 'Writing Family Law Judgments for Children' (2025) 48(2) Melbourne University Law Review 385

Dural M, Öğüz T and Gümüş MA, *Türk Özel Hukuku Cilt III: Aile Hukuku* (Gözden geçirilmiş 17. bası, Filiz Kitabevi 2022)

Erlüle F, 'Alman, Avusturya ve İsviçre Medeni Kanunlarında Yapılan Revizyonlar ve Boşanmadan Sonra Birlikte Velayetin Kural Haline Gelmesi' (2021) 18(2) Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 555

European Commission, *The Lundy Model of Child Participation* (European Commission 2022)

Family Justice Council, *Guidance on Responding to a Child's Unexplained Reluctance, Resistance or Refusal to Spend Time with a Parent and Allegations of Alienating Behaviour* (Family Justice Council 2024)

Forslund T, Hammarlund M and Granqvist P, 'Admissibility of Attachment Theory, Research and Assessments in Child Custody Decision-Making? Yes and No!' (2021) 2021(180) New Directions for Child and Adolescent Development 125

Gerdts-Andresen T, 'A Scoping Review of When and How a Child's View Is Weighted in Decision-Making Processes in Law Proceedings' (2021) 129 Children and Youth Services Review 106197

Gürbüz N and Kırlıoğlu M, 'Aile ve Çocuk Mahkemelerinde Çalışan Meslek Elemanlarının Sosyal Hizmet Uzmanlarına Bakış Açısının İncelenmesi' (2022) 33(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 483

International Federation of Social Workers, 'Global Definition of Social Work' (2014) <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> erişim 17 Ağustos 2026

Kayma D, 'Velayet Değerlendirme' (2023) 14(38) Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi 474

Kesen NF and Bilgin Ö, 'Adli Sistem İçerisinde Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamaları' (2023) 37(2) Adli Tıp Dergisi 39

Kesen NF and Bilgin Ö, 'Sosyal Çalışmacıların Bilirkişilik Uygulamalarının Hâkimlerin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi' (2023) 34(2) Toplum ve Sosyal Hizmet 469

Koçak S, 'Sosyal Hizmette Çevre Kavramındaki Değişim' (2023) 23(61) Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 807

Korkmaz Çetin N and Demirkaya S, 'Katılım Hakkı Bağlamında Aile Mahkemelerinde Çocukların Dinlenilmesi Usûlü' (2025) 22(2) Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 97

Lundy L, 'In Defence of Tokenism? Children's Right to Participate in Collective Decision-Making' (2018) 25(3) Childhood 340

Meier JS, 'U.S. Child Custody Outcomes in Cases Involving Parental Alienation and Abuse Allegations: What Do the Data Show?' (2020) 42(1) Journal of Social Welfare and Family Law 92

Mendes JAA and Ormerod TC, 'Making Sense Out of Uncertainty: Cognitive Strategies in the Child Custody Decision-Making Process' (2024) 15 Frontiers in Psychology 1387549

Özer Taşkın Ö, 'Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Değiştirilmesi' (2020) 6(1) Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239

Öztürk BC, 'Birlikte Velayette Gönüllülük Prensibinin Yeri ve Anayasa Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi' (2022) 71(3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1017

Sheehy E and Boyd SB, 'Penalizing Women's Fear: Intimate Partner Violence and Parental Alienation in Canadian Child Custody Cases' (2020) 42(1) Journal of Social Welfare and Family Law 80

Sullivan MJ, Pruett MK and Johnston JR, 'Parent-Child Contact Problems: Family Violence and Parental Alienating Behaviors Either/Or, Neither/Nor, Both/And, One in the Same?' (2024) 62(1) Family Court Review 68

Sweeney A, Filson B, Kennedy A, Collinson L and Gillard S, 'A Paradigm Shift: Relationships in Trauma-Informed Mental Health Services' (2018) 24 BJPsych Advances 319

Taşatan C, 'Velayetin Değiştirilmesi' (2022) 28(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 387

Tisdall EKM, 'Subjects with Agency? Children's Participation in Family Law Proceedings' (2016) 38(4) Journal of Social Welfare and Family Law 362

Türkmen A, 'Çocuğun Kişisel İlişki Kurma Hakkı' (2020) 26(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 1126

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No 12: The Right of the Child to Be Heard* (20 July 2009) UN Doc CRC/C/GC/12

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment No 14: The Right of the Child to Have His or Her Best Interests Taken as a Primary Consideration* (29 May 2013) UN Doc CRC/C/GC/14

Wågby Gräfe A, 'Experiences of Children's Formal and Lived Participation in Family Law Proceedings' (2025) 32(2) Childhood 230

Yüksel Doğan R and Aytekin Ç, 'Ekolojik Sistem Kuramı Çerçevesinden Ebeveyn Yabancılaşmasına Genel Bir Bakış' (2021) 13(3) Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 551